

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Nastavni materijal

**PEDAGOGIJA CJELOŽIVOTNOG
OBRAZOVANJA**

doc. dr. sc. Renata Čepić
renata.cepic@uniri.hr

STUDIJ: PREDDIPLOMSKI STUDIJ RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE
SEMESTAR: ZIMSKI, 5. SEMESTAR
NAZIV KOLEGIJA: PEDAGOGIJA CJELOŽIVOTNOG OBRAZOVANJA
Nositeljica kolegija: doc. dr. sc. Renata Čepić

OPĆI CILJ KOLEGIJA

Osnovni cilj kolegija je stjecanje kompetencija za razmatranje i kritičku refleksiju suvremenih problema i razvoja cjeloživotnog obrazovanja; razvoj pozitivnog odnosa prema cjeloživotnom učenju kao osobnoj i životnoj orijentaciji te poticanje mobilnosti u obrazovanju.

OČEKIVANI ISHODI UČENJA

Očekuje se da će studenti nakon odslušanog kolegija Pedagogija cjeloživotnog obrazovanja unaprijediti sljedeće (opće kompetencije):

1. demonstrirati sposobnost autonomnog i proaktivnog planiranja vlastitog daljnjeg obrazovanja/učenja kao i
2. kritički razmatrati i refleksivno pratiti osobni razvoj na tom području

te moći (specifične kompetencije):

1. objasniti utjecaj ideja cjeloživotnog obrazovanja na obrazovnu politiku i praksu;
2. pravilno tumačiti i interpretiraju ključne pojmove/koncepte i načela cjeloživotnog obrazovanja;
3. kritički analizirati nastojanja u Hrvatskoj i svijetu vezane za cjeloživotno obrazovanje i stvaranje društva koje uči;
4. kritički sagledati svoj odnos prema obrazovanju kroz sva životna razdoblja (djetinjstvo, mladost i odraslost).

SADRŽAJ KOLEGIJA

1. Razvoj ideja cjeloživotnog obrazovanja i njihov utjecaj na obrazovnu politiku i praksu; ideje značajnih teoretičara i praktičara na ovom području (npr. J. Dewey, E. Faure, T. Husen, P. Lengrand, A. Tofler, G. Dohmen, A. Tough, itd.); promjene u obrazovnim politikama u EU – humanistički i ekonomski ciljevi
2. Teorijska polazišta proučavanja cjeloživotnog obrazovanja/učenja: terminološka i pojmovna određenja – opće-stručno, formalno-neformalno-informalno, temeljno-daljnje, povratno obrazovanje, doživotno-cjeloživotno obrazovanje, razvoj ljudskih resursa; temeljna načela cjeloživotnog obrazovanja
3. Koncepti organizacije koja uči, zajednice koja uči i društva koje uči/društva znanja; gospodarstvo temeljeno na znanju; upravljanje znanjem i promjenama u društvu znanja
4. Nacionalne i međunarodne strategije ostvarivanja cjeloživotnog obrazovanja i društva koje uči; ključni dokumenti koji prikazuju trendove i nude strateške smjernice razvoja u tom području (npr. "Memorandum Europske unije o cjeloživotnom učenju" te ostali dokumenti UNESCO-a, Europske komisije i OECD-a)
5. Programi, oblici i metode ostvarivanja cjeloživotnog obrazovanja/učenja: kulturna animacija, studentski kružoci, središta za samostalno učenje, burza znanja, tjedan cjeloživotnog učenja, obrazovanje/učenje na daljinu – e-learning, samoobrazovanje; nove informacijske tehnologije u cjeloživotnom učenju, iskustveno učenje i certifikacija, informiranje, savjetovanje i vođenje u obrazovanju, projekti učenja
6. Odrasli u procesu učenja (promjene obrazovanja/učenja, teorije učenja, stilovi učenja, okruženje za učenje)

7. Značaj obrazovne biografije i individualnog obrazovnog plana za planiranje daljnjeg obrazovanja
8. Kompetencije i profesionalizam učitelja / odgajatelja

LITERATURA

Obvezna

1. Dryden, G., i Vos, J. (2001). *Revolucija u učenju*. Zagreb: Educa.
2. XXX (2006) UNESCO-ovo SVJETSKO IZVJEŠĆE: *Prema društvima znanja*, Zagreb: Educa. (Uvod, Pregled, Poglavlja 3, 4, 5, 8,9,10, Zaključak, Preporuke)
3. Kompetentni odgajatelji 21. stoljeća – ISSA-ina definicija kvalitetne pedagoške prakse <http://www.korakpokorak.hr/upload/vrtici/praksa-kvaliteta-izvrsnost/issa-standardi-brosura-za-web.pdf>

Dodatna

1. Previšić, V., Šoljan, N.N. i Hrvatić, N. (Ur.) (2007). *Pedagogija: prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja* (svezak 1. i svezak 2.), Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.
2. Društvena istraživanja (Proizvodnja znanja u društvu znanja: izazovi i dileme) (2011), god. 20, br.4, vol. 114, str. 917-1060.
3. Vizek Vidović, V. (Ur.) (2005). *Cjeloživotno obrazovanje učitelja i nastavnika: višestruke perspektive*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
4. Senge, P. i dr. (2003). *Ples promjene: izazovi u razvoju učećih organizacija* (prijevod s engleskoga), Zagreb: Mozaik knjiga.
5. XXX Memorandum o cjeloživotnom učenju (2000). Dostupno na www.had.hr

1. Razvoj ideja cjeloživotnog obrazovanja i njihov utjecaj na obrazovnu politiku i praksu; ideje značajnih teoretičara i praktičara; promjene u obrazovnim politikama u EU – humanistički i ekonomski ciljevi

Očekivani ishodi učenja

Nakon ove tematske cjeline, studenti će moći:

- opisati nastanak i razvoj koncepta cjeloživotnog učenja;
- objasniti utjecaj nekih značajnih teoretičara i praktičara na razvoj koncepta cjeloživotnog učenja, te obrazovnu politiku i praksu;
- razumjeti promjene u obrazovnim politikama - humanistički i ekonomski ciljevi.

Razvoj ideja cjeloživotnog obrazovanja/učenja i njihov utjecaj na obrazovnu politiku i praksu

Kako se razvijala ideja cjeloživotnog učenja - od slobode do nužnosti?

- ❖ Ideja cjeloživotnog učenja (*lifelong learning*) vrlo je stara, iako se na međunarodnoj razini u političkim i akademskim raspravama veći interes počeo izražavati 70-ih godina 20. stoljeća.
- ❖ Kao i drugi obrazovni fenomeni i razmatranje o cjeloživotnom učenju ima svoj izvor u antici.
- ❖ Još u **Aristotelovom** (384 -322) djelu Politika nailazimo na ovu ideju povezanu s pojavom slobodnog vremena, koje slobodan čovjek posvećuje mudrosti odnosno filozofiji. Slobodno se vrijeme poima kao vrijeme dokolice i dragovoljnog učenja u cjelokupnom životu čovjeku.
- ❖ Češki pedagog **J. A. Komensky** (1592 -1670). govorio o tome da je cjelokupno življenje, *od kolijevke pa do groba*, škola za svakoga čovjeka.
- ❖ Francuski filozof, političar, ekonomist i enciklopedist **Condorcet** (1743 - 1794) tu ideju povezuje s idejom poučavanja koju je zagovarao krajem 18. stoljeća. To poučavanje nije bilo smatrano poučavanjem koje je ograničeno samo na područje djetinjstva, već kao poučavanje kojemu je cilj permanentna borba protiv neznanja, predrasuda i praznovjerja i koje je namijenjeno svim ljudima bez obzira na njihovu dob.
- ❖ Mnogi istaknuti pojedinci tijekom povijesti su zagovarali suvremene ideje, te se ne može reći da je novo vjerovanje kako učenje može i treba biti cjeloživotni proces.
- ❖ **Ono što je novo jesu** promijenjene društvene i prije svega ekonomske okolnosti koje sve više omogućuju širenje i uvođenje ideje cjeloživotnoga učenja i obrazovanja.
- ❖ **Ono što je također novo jest** suvremeni razvitak **koncepta** cjeloživotnoga učenja i obrazovanja i njegova razrada kao vodećeg načela ukupnog učenja i obrazovanja.

■ ■ ■ **Ukratko o idejama nekih od utjecajnih teoretičara i praktičara 20. stoljeća (J. Dewey, E. Faure, T. Husén, P. Lengrand, A. Tofler, G. Dohmen, A. Tough i drugi)**

Razumijevanju filozofije i strategije cjeloživotnog učenja i obrazovanja doprinijeli su brojni autori od kojih navodimo samo neke.

John Dewey (1859 - 1952) - Pravi put pripreme učenika za sudjelovanje u društvenom životu upravo je aktivan angažman tijekom obrazovanja (Dewey, 1964., prema Deans, 1999). „Njegova filozofija pragmatizma spaja znanje s iskustvom, njegova progresivna politička vizija stvara čvrste veze između pojedinca i društva, njegova obrazovna teorija, usmjerena na one koji uče, vješto kombinira djelovanje i kritičko promišljanje o djelovanju, a njegov opus kroz sve ove elemente dodatno naglašava zajednicu i demokraciju. Dewey vjeruje kako obrazovne institucije trebaju omogućiti studentima prilike za aktivno sudjelovanje, stjecanje novih ideja, koncepata i teorija i njihovo provjeravanje u različitim društvenim uvjetima. Za njega je to značilo razvoj kurikuluma orijentiranog na stvaranje problemskih situacija i učenje rješavanjem problema“ (Ćulum, Ledić, 2010, str. 81). Deweyova knjiga *How we think* (1910) prepoznata je kao ishodište ideje reflektivnog mišljenja kao ključnog elementa u učenju. Reflektivno mišljenje se za Deweya nalazi u središtu odgoja i obrazovanja; odgoj i obrazovanje nisu učenje činjenica – to je proces kojim se njeguje biti skeptičan i kritičan (Thomas, 2015).

Edgar Faure (1908 - 1988) - Prvo izvješće UNESCO-va Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja u svijetu pod koordinacijom Edgara Fauera (1972). Izvješće poznato pod nazivom *Učiti za život (Learning to Be: The World of Education Today)* nesumnjivo je ostavilo najdodjmljiviji trag u odgovoru na probleme *krize obrazovanja*. Postavilo je nova ishodišta za razvoj odgoja i obrazovanja, a time i ponudilo drukčije smjernice koje su aktualne još danas.

Torsten Husén (1916 - 2009) - početkom 70-ih godina prošlog stoljeća formuirao je koncept društva koje uči ističući četiri kriterija koje treba ispuniti da bi se takvo društvo uspostavilo. To su: 1) građani trebaju imati mogućnosti cjeloživotnog učenja, 2) obveznim formalnim obrazovanjem (školovanjem) treba u potpunosti obuhvatiti učeničku generaciju (nema obrazovnog isključivanja), 3) informalno učenje se pozicionira u središte, a samoobrazovanje se mora ohrabrivati, 4) druge neškolske organizacije trebaju podupirati obrazovanje što im se vraća kao razvojni čimbenik (Husén, 1974). Husénovu knjigu *Društvo koje uči /The Learning Society* (1974) mnogi autori smatraju prvim cjelovitim teorijskim pokušajem određivanja cjeloživotnog učenja i društva koje uči.

Paul Lengrand (1910 - 2003) - jedan je od pionira cjeloživotnog učenja (Uvod u cjeloživotno obrazovanje (*An Introduction to lifelong education*, 1970), najranijih teoretičara cjeloživotnog

učenja (u to vrijeme cjeloživotnog obrazovanja) u UNESCO-u. Definirao je pojam cjeloživotnog kontinuiranog obrazovanja (*Lifelong Continuing Education*). Mnogim svojim publikacijama doprinio je razvoju područja obrazovanja odraslih. Lengrandov je sljedeći citat postao dio povijesti ovoga koncepta. Cjeloživotno učenje: "Ako čovjek može i treba nastaviti učiti, osposobljavati se i poboljšavati svoje profesionalne kvalifikacije, razvijati svoje intelektualne emocionalne i moralne mogućnosti, pridonoseći više svojim osobnim odnosima, kao i zajednici u cjelini, te ako obrazovanje odraslih pruža odgovarajuće sadržaje kako bi se postigli ti ciljevi, tada obrazovna promišljanja i procesi moraju proći kroz radikalnu transformaciju".

Alvin Tofler (1928 - 2016) - „Nepismeni 21. stoljeća nisu oni koji ne znaju čitati i pisati, već oni koji ne mogu učiti, od-učiti se i naučiti novo". „Nema više sumnje da je promjena naša jedina konstanta, doživljavamo velike i brze promjene". Američki futurolog Alvin Tofler je analizirao mehanizme promjene u suvremenom društvu temeljenome na znanju i tehnologiji te predviđao moguće smjerove društvenog razvoja, posebice na području ekonomije. Djela (u koautorstvu sa suprugom Heidi Toffler): *Šok budućnosti (Future Shock, 1970)*, *Treći val (The Third Wave, 1980)* i druga.

Günther Dohmen (1926 -) - Učenje je najširi koncept koji obuhvaća spontano, nenamjerno, „prirodno“ učenje i organizirano učenje koje je u temelju i obrazovanja i odgajanja, te doista može trajati cijeli život. Pritom postaje očito da je organiziranost najznačajnija razlika između obrazovanja i odgoja s jedne, te prirodnog učenja s druge strane (Dohmen, *Lifelong Learning: Guidelines for a Modern Education Policy, 1996*).

Allan Tough – (1936 - 2012) - istraživač učenja i mijenjanja odraslih i vizionar. Kao doktorant Cyrill O. Houlea obranio doktorsku disertaciju koja 1979. godine rezultira njegovom najpoznatijom knjigom *Projekti učenja odraslih: novi pristup u teoriji i praksi Adult's Learning Projects: A Fresh Approach to Theory and Practice in Adult Learning*) koja je tiskana u dva izdanja (1971 i 1979). Često se navode i druge njegove knjige. Prema studiji Udruženja za obrazovanje odraslih (*Adult Education Association*) iz 1978. godine, Allen Tough je jedan od šest najčešće citiranih autora. Njegov je rani rad potaknuo 90 velikih istraživanja proizašlih iz Toughovog rada (prema Shuch, 2012) na web stranici. Svojim istraživanjima, posebice onima na projektima učenja odraslih, napravio je epohalni pomak u razumijevanju filozofije i prakse učenja i obrazovanja odraslih. Svojim radom položio je kamen temeljac za filozofiju i strategiju cjeloživotnog učenja i obrazovanja.

Malcolm Knowles (1913 - 1997) – u svojem djelu *Samousmjereno učenje: Priručnik za učenike i učitelje (Self-directed learning: A guide for learners and teachers, 1975)* daje temeljna objašnjenja samousmjerenosti: 1) samousmjereno učenje polazi od pretpostavke da ljudi

tijekom odrastanja povećavaju svoje sposobnosti i imaju potrebu za samousmjerenošću; 2) iskustvo je bogat izvor učenja; 3) pojedinci uče što im je potrebno kako bi rješavali svoje razvojne i životne zadaće; 4) prirodna orijentacija odraslih u učenju je orijentacija na problem; 5) samousmjereni učenici su motivirani različitim unutarnjim čimbenicima kao što su potreba za samopoštovanjem, znatiželja, želja za postignućem i zadovoljstvo zbog vlastitog uspjeha u nečemu.

David Kolb (1939. -) Model iskustvenog (cikličkog) učenja (1984) utemeljen na kombinaciji razvojnog i socijalnog konstruktivizma Piageta i Vigotskog te na Deweyevom obrazovnom pragmatizmu. Kolb u svom dijelu *Iskustveno učenje: iskustvo kao izvor učenja i razvoja* (*Experiential learning: Experience as the Source of Learning and Development, 1984*) definira učenje kao proces transformacije iskustva, odnosno kao stalno osciliranje između iskustvenog doživljaja i razmišljanja o tom iskustvu. Učenje smatra holističkim adaptivnim procesom koji uključuje cijelu osobu i kojeg potiče interakcija s okolinom, a ishodi tog procesa su nove konstrukcije osobne spoznaje i temelj stjecanju i upotrebi novih obrazaca učenja.

Osim ovdje navedenih značajnih teoretičara i praktičara, brojni su drugi stručnjaci dali značajne doprinose razvoju ovoga područja obrazovanja.

Što danas razumijevamo pod pojmovima cjeloživotno obrazovanje i učenje?

Razlika između cjeloživotnog obrazovanja i cjeloživotnog učenja

- ❖ **Cjeloživotno obrazovanje (*lifelong education*)** - označava koncepciju koja obrazovanje promatra kao cjeloživotni proces, a počinje obveznim školovanjem i (formalnim) obrazovanjem te traje cijeli život. Pojam cjeloživotnog obrazovanja se često zamjenjuje pojmom cjeloživotno učenje, no ta dva pojma nisu istoznačna.
- ❖ Cjeloživotno obrazovanje obuhvaća samo organizirano učenje, a cjeloživotno je učenje šira koncepcija koja uključuje i nenamjerno, neorganizirano i spontano stjecanje znanja (Pojmovnik politika obrazovanja odraslih, U: Puljiz, I., Živčić. M. (ur.) Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih, 1. dio., 2009, str. 111-150).
- ❖ Razvoj koncepta obrazovanja odraslih bitno je pridonio formiranju koncepta cjeloživotnog obrazovanja (Jarvis, 1983). Iako je cjeloživotno učenje usko povezano s problematikom obrazovanja odraslih, ta dva pojma nisu istoznačnice.
- ❖ **Cjeloživotno učenje (*lifelong learning*)** - određuje se kao sveukupna aktivnost učenja tijekom života, a s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija unutar osobne i građanske te društvene perspektive i/ili perspektive zaposlenja. Obuhvaća učenje u svim životnim razdobljima (od rane mladosti do starosti) i u svim oblicima u kojima se

ostvaruje (formalno, neformalno i informalno), pri čemu se učenje shvaća kao kontinuirani proces u kojem su rezultati i motiviranost pojedinca u određenom životnom razdoblju uvjetovani znanjem, navikama i iskustvima učenja stečenima u mlađoj životnoj dobi. Četiri su osnovna, međusobno povezana cilja koja se vezuju uz cjeloživotno učenje: osobno zadovoljstvo i razvoj pojedinca, aktivno građanstvo, društvena uključenost i zapošljivost.

- ❖ Bit je današnjeg poimanja cjeloživotnog učenja u usmjerenosti prema čovjeku koje mu omogućuje kvalitetniji život i rad te potiče na samostalniji, kritičniji i aktivniji pristup vlastitom razvoju.

Zašto je cjeloživotno učenje postalo tako nužno?

- ❖ cjeloživotno učenje - odgovor je na krizu sve bržeg zastarijevanja znanja i vještina, do čega dolazi zbog ubrzanog ritma tehnoloških i društvenih promjena;
- ❖ razvoj novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija;
- ❖ nove spoznaje edukacijskih znanosti koje uvjetuju novu filozofiju odgoja i nove pristupe ostvarivanja ciljeva odgoja i obrazovanja;
- ❖ društva su postala kompleksna i brzo se mijenjaju;
- ❖ političke posljedice i utjecaji na razvoj ideje cjeloživotnog učenja i brojni drugi utjecaji.

*Cjeloživotno učenje nije više stvar slobodnog odabira pojedinca,
već nužnost 21. stoljeća!*

Koji su ključni pojmovi za razumijevanje cjeloživotnog učenja?

- ❖ Formalno učenje/znanje odnosi se na znanje koje se stječe unutar formalnog školskog sustava (od osnovne škole do sveučilišta) i rezultira javnom ispravom (svjedodžbom ili diplomom).
- ❖ Neformalno učenje/znanje odnosi se na kompetencije koje se stječu izvan redovitog školskog sustava i koje mogu, ali i ne moraju rezultirati formalnom potvrdom o uspješno svladanom obliku obrazovanja (npr. seminari, tečajevi informatike, stranih jezika, učenje na daljinu i dr.).
- ❖ Informalno učenje - prigodno ili iskustveno učenje koje se do određene mjere može razumjeti i kao nenamjerno učenje, nije strukturirano s obzirom na ciljeve učenja, vrijeme učenja i izvore učenja, određuje se i kao pritajeno, nevidljivo znanje (jer je često

neprepoznato kao znanje (npr. socijalne kompetencije, emocionalna inteligencija, kreativne vještine, sposobnost ovladavanja stresom, prilagodljivost, sposobnosti vođenja i dr.).

- ❖ Uči se, dakle, pomoću različitih oblika učenja pri čemu je formalno obrazovanje koncentrirano u djetinjstvu i mladenaštvu, informalno učenje rasprostranjeno tijekom cijeloga života, a neformalno obrazovanje prevladava u odraslosti.
- ❖ Zadnjih godina koncepcija učenja se redefinira; na učenje se sve više gleda kao na aktivan individualni proces, gdje oni koji uče konstruiraju vlastitu bazu znanja. Učenje se sve češće shvaća kao proces koji se temelji na dijeljenju i sudjelovanju različitih partnera u zajednici i doživljava kao holistički konstruirani proces koji je međusobno isprepleten s društvenim i kulturnim premisama u kojima pojedinac uči (Niemi, 2009).

Promjene u obrazovnim politikama u EU – humanistički i ekonomski ciljevi

- ❖ pluralnost obrazovnih ciljeva;
- ❖ humanistički cilj obrazovanja - svestrani (cjeloviti, harmonijski) ili samoostvarujući razvoj osobe;
- ❖ cilj obrazovanja - aktualizacija potencijala svakog pojedinca, što je u skladu s temeljnim humanističkim poslanjem obrazovanja i načelom jednakosti koje bi trebalo prožimati svaku obrazovnu politiku kao i koncepciju cjeloživotnog obrazovanja (Izveštaj UNESCO-ova Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće Delors, 1998, str. 89).

Opći društveni, politički ciljevi, kulturni i uži socijalni ciljevi obrazovanja (McMahon, 2008, prema Pastuović, 2016, str.9)

- *opći društveni ciljevi obrazovanja ekonomski* (ekonomski rast i gospodarska kompetitivnost, odnosno trajna zapošljivost stanovništva);
- *politički ciljevi obrazovanja* (osposobljenost za aktivno građanstvo, društvena kohezija, inkluzivnost i politička stabilnost);
- *kulturni ciljevi* (u smislu internalizacije vrednote demokracije, ljudskih prava, te suradnje i povjerenja u društvene institucije);
- *uži socijalni ciljevi/učinci obrazovanja* kao što su djelovanje na populacijske procese, unapređivanje zdravlja stanovništva, smanjenje siromaštva, nejednakosti, stope kriminala i unapređenje stanja okoliša).

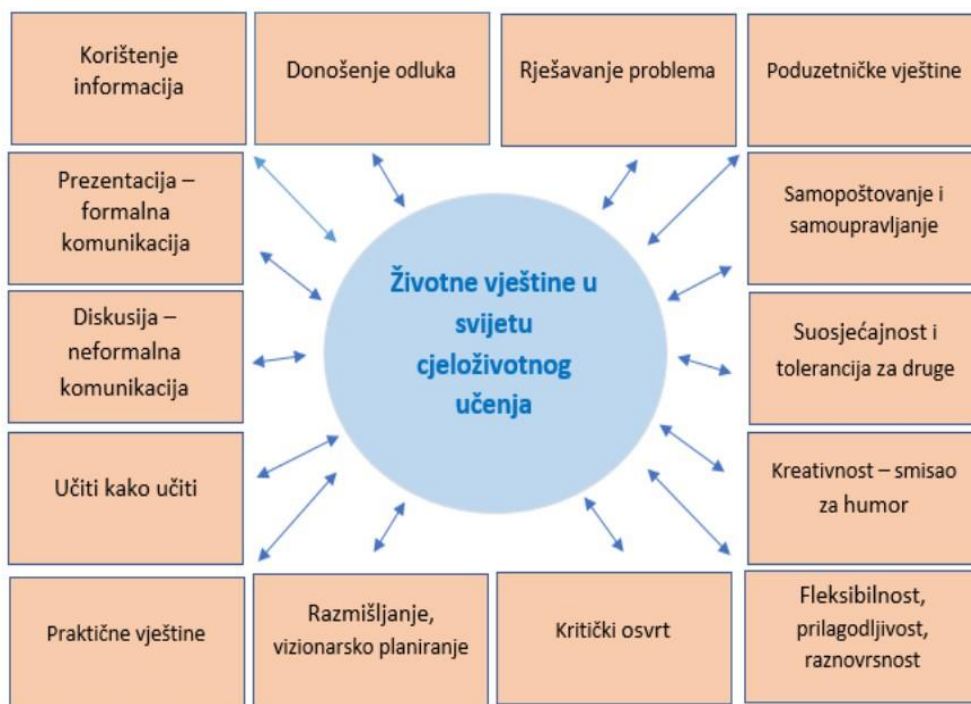
Koncepcija cjeloživotnog učenja, kakvu promiču međunarodne institucije, smještena je u okviru ekonomskog rasta i kompetitivnosti na tržištu rada. Utemeljenjem u političkim interesima i socijalnoj kontroli, razumijevanjem znanja kao kapitala razmjene na tržištu rada zbog osobnog probitka, koncepcija cjeloživotnog učenja podređuje se pravilima tržišta rada. Ako bi kvaliteta života trebala biti krajnji cilj, odnosno svrha društvenog razvoja, a obrazovanje trebalo doprinositi razvoju, onda bi **osposobljavanje ljudi za unapređivanje kvalitete života trebalo biti krajnjim ciljem, odnosno svrhom i samoga obrazovanja** (Pastuović, 2016, str.11).

Zadržavanjem humanističkih vrijednosti i obilježja može se postići da cjeloživotno, bilo obrazovanje, bilo učenje, bez obzira na svoja značenja, bude usmjereno ka stvaranju nasljeđa koje će sadašnjim i budućim generacijama omogućiti kvalitetan život (Rizvi, 2007, prema Rogić, str. 63).

Kad se postavljaju temelji cjeloživotnog učenja? Učenje učenja? Gdje cjeloživotno učenje počinje?

- ❖ Predškolsko doba je doba u kojem je mozak izrazito prijemčiv za učenje i u kojem se polažu temelji za buduće obrazovanje.
- ❖ U kontekstu cjeloživotnog učenja razdoblje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ima specifično značenje.
- ❖ Profesionalna uloga i odgovornost odgajatelja/ica kao prvih stručnjaka za odgoj koji se susreću s djecom od iznimnog je značaja.
- ❖ Važnost educiranoga, motiviranoga za stalni profesionalni i osobni razvoj i kompetentnoga odgajatelja.

Slika 1. Životne vještine u svijetu cjeloživotnog učenja

Ključni pojmovi

Pedagogija (*pedagogy*) - društvena znanost, znanost o odgoju, a ponekad se određuje i kao znanost o odgoju i obrazovanju. Češće se misli na odgoj i obrazovanje djece i mladih jer se znanost koja proučava obrazovanje odraslih označava izrazom andragogija. Pedagogija nastoji znanstvenim metodama objasniti proces odgoja i obrazovanja, bez obzira na to gdje se događa (u školi, obitelji, izvanškolskim ustanovama itd.), zatim na temelju tih objašnjenja regulirati i predviđati događanja u tom procesu. Rezultat tih proučavanja različite su teorije odgoja, obrazovanja ili nastave. Engleski pojam *education* prevodi se na različite načine, ovisno o kontekstu, pa označava ponekad pedagogiju kao znanost, a često i odgoj te odgoj i obrazovanje kao procese.

Cjeloživotno obrazovanje (*lifelong education*) - označava koncepciju koja obrazovanje promatra kao cjeloživotni proces, a počinje obveznim školovanjem i (formalnim) obrazovanjem te traje cijeli život

Cjeloživotno učenje (*lifelong learning*) - određuje se kao sveukupna aktivnost učenja tijekom života, a s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija unutar osobne i građanske te društvene perspektive i/ili perspektive zaposlenja

Formalno učenje/znanje (*formal learning / knowledge*) - odnosi se na znanje koje se stječe unutar formalnog školskog sustava i rezultira javnom ispravom

Neformalno učenje/znanje (*nonformal learning / knowledge*) - odnosi se na kompetencije koje se stječu izvan redovitog školskog sustava

Informalno učenje (*informal learning*) - prigodno ili iskustveno učenje koje se do određene mjere može razumjeti i kao nenamjerno učenje

Zapošljivost (*employability*) - sposobnost i prilagodljivost koju osoba iskaže u pronalasku i zadržavanju posla te održavanju profesionalnih vještina

Pitanja za razmišljanje i raspravu

1. Kako se razvijala ideja cjeloživotnog učenja - od slobode do nužnosti ?
2. Opišite doprinos nekih značajnih teoretičara i praktičara razvoju koncepta cjeloživotnog učenja, te njihov utjecaj na obrazovnu politiku i praksu.
3. Što danas razumijevamo pod pojmovima cjeloživotno obrazovanje i cjeloživotno učenje?
4. Zašto je cjeloživotno učenje postalo tako nužno?
5. Koji su ključni pojmovi za razumijevanje cjeloživotnog učenja?
6. Kako bi temeljem promjena u obrazovnim politikama u EU odredili ciljeve obrazovanja?

Popis literature za daljnje čitanje

Ćulum, B. i Ledić, J. (2010). Učenje zalaganjem u zajednici - integracija visokoškolske nastave i zajednice u procesu obrazovanja društveno odgovornih i aktivnih građana. *Revija za socijalnu politiku*, 17(1), 71-88.

Elfert, M. (2018). *UNESCO's Utopia of Lifelong Learning: An Intellectual History*. NY, New York: Routledge, Taylor & Francis.

Jelenc, Z. (2015). Allen Tough – raziskovalec učenja in spreminjanja odraslih ter vizionar, *Andragoška spoznanja*, 21(3), 99–105.

Lepičnik-Vodopivec, J. (Ur.) (2002). *Cjeloživotnim učenjem – korak bliže djetetu* (u povodu 155. obljetnice predškolskog odgoja u Rijeci), Rijeka: Grad Rijeka.

Longworth, N. i Davies, W. Keith (1996). *Lifelong learning*. London: Kogan Page.

Pastuović, N. (2016). Ciljevi i svrha obrazovanja odraslih u suvremenom društvu, *Andragoški glasnik*, 20(1-2), 7-23.

Pastuović, N. (2008). Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju. *Odgojne znanosti*, 10(2), 253-267.

Puljiz, I. i Živčić. M. (Ur.) (2009). *Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih* (1). Zagreb: Agencija za obrazovanje odraslih.

Thomas, G. (2015). *Kratak uvod u pedagogiju*. Zagreb: Educa.

2. Teorijska polazišta proučavanja cjeloživotnog obrazovanja/učenja: terminološka i pojmovna određenja; temeljna načela

Očekivani ishodi učenja

Nakon ove tematske cjeline, studenti će moći:

- odrediti značenja pojmova srodnih ili istoznačnih cjeloživotnom učenju i ključnih pojmova za razumijevanje ovoga područja
- razlikovati oblike ostvarivanja cjeloživotnog obrazovanja / učenja
- objasniti temeljna načela i smjernice cjeloživotnog učenja

Cjeloživotno učenje i srodni pojmovi

- ❖ Termini su mijenjali značenje, njihova se značenja dijelom preklapaju i nemaju posve isto značenje u različitim zemljama.
- ❖ U upotrebi su pojmovi slični ili istoznačni pojmu *cjeloživotno učenje* (Pastuović, 1999, 2006, 2008).

Slika 2. Cjeloživotno učenje i srodni pojmovi

Razlika između cjeloživotnog obrazovanja i cjeloživotnog učenja

- pojmovi cjeloživotno obrazovanje i cjeloživotno učenje se razlikuju;
- obrazovanje pretpostavlja organiziran svrhovit napor koji tijekom tog vremenskog razdoblja zahtjeva određeni odmak od drugih aktivnosti;
- obrazovanje se ne može razumjeti kao permanentan, neprestani proces, to jedino može vrijediti za učenje;
- termin cjeloživotno učenje pojavio se kasnije;
- koncept učenja širi je od koncepta obrazovanja;
- učenje može biti i namjerno i nenamjerno, dok je obrazovanje ograničeno na namjerno učenje, pa ono ne obuhvaća nenamjerno iskustveno učenje.

Doživotno (trajno, kontinuirano) obrazovanje (*continuing education*)

- ❖ Doživotno (trajno, kontinuirano) obrazovanje često se rabi kao istoznačnica pojmu cjeloživotnog učenja.
- ❖ Razlika između cjeloživotnog obrazovanja (*lifelong education*) i doživotnog (trajnog) obrazovanja (*continuing education*) je u tome što se *cjeloživotno obrazovanje* odnosi na obrazovanje i odgoj tijekom cijeloga života - od rođenja do smrti, dok se *doživotno obrazovanje* odnosi na obrazovanje od završetka nekog stupnja formalnog obrazovanja (obično nakon obveznog obrazovanja) do smrti, ili barem do kraja radnog vijeka. Najčešće *doživotno (trajno, kontinuirano) obrazovanje* označava profesionalno neformalno obrazovanje odraslih koje slijedi nakon završetka osnovnog obrazovanja.
- ❖ Cjeloživotno obrazovanje i odgoj prema načelu vertikalnog povezivanja obuhvaća obrazovanje i odgoj djece, mladih i odraslih, a doživotnim se obrazovanjem usklađuju samo oblici formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja/učenja odraslih (načelo horizontalnog povezivanja).

Povratno obrazovanje (*recurrent education*)

- ❖ Povratno obrazovanje označava proces što se očituje u izmjenjivanju razdoblja učenja i rada tijekom života.
- ❖ Povratno se obrazovanje razumije i kao strategija za realizaciju cjeloživotnog obrazovanja. U tom slučaju povratno obrazovanje obuhvaća i neformalno obrazovanje i njegovo se značenje približava konceptu kontinuiranog obrazovanja i konceptu obrazovanja odraslih.
- ❖ Termini obrazovanje uz rad i obrazovanje iz rada smatraju se izvornima i zapravo podrazumijevaju značenje pojma povratnog obrazovanja.
- ❖ Obrazovanje na radu podrazumijeva se obrazovanje koje se izvodi u prvom redu na radnom mjestu i u svrhu neposrednih potreba radnog mjesta. Obrazovanje na radu nešto je uže, i u pogledu sadržaja kao i u pogledu trajanja u odnosu na termine obrazovanje uz rad i obrazovanje iz rada.

Permanently obrazovanje (*permanent education*)

- ❖ Odnosi se na trajno usavršavanje, odnosno održavanje osposobljenosti u skladu s novim spoznajama u nekom području. To je značenje blisko značenju kontinuiranog obrazovanja.
- ❖ Između francuskog pojma *l'education permanente* i engleskog *permanent education* postoje konceptualne razlike. Francuska interpretacija permanentnog obrazovanja

koja se rabi u značenju doživotnog obrazovanja ali i povratnog obrazovanja bliža je konceptu cjeloživotnog obrazovanja.

Općeživotno učenje (*life-wide learning*)

- ❖ Podrazumijeva dvije komponente: učenje u različitoj dobi i učenje kroz životne prostore.
- ❖ Ističe povezanost formalnog, neformalnog i informalnog učenja, spajajući sve oblike učenja u zajednički kontekst učenja u svim fazama života i obuhvaća najrazličitije programe i sadržaje.
- ❖ Općeživotno učenje znači da učimo u različitim kontekstima i prostorima života, prelazeći granice tradicionalnih ustanova za učenje.

Pojmovi kojima se pokušava što preciznije imenovati raspon cjeloživotnog obrazovanja su osim općeživotno učenje (*life-wide*), učenje blisko životu (*life-near*) i životno produbljeno učenje (*life-deep*).

Ostali ključni pojmovi važni za razumijevanje ovoga područja

- **opće obrazovanje** (*general education*) stjecanje znanja i razvijanje sposobnosti koje se temelji na sadržajima iz različitih područja znanosti, kulture, umjetnosti, jezika, društvenog života, međuljudskih odnosa, sporta, rekreacije, zabave i sl.;
- **strukovno obrazovanje i osposobljavanje** (*vocational education and training - VET*) - obrazovanje i osposobljavanje usmjereni na stjecanje vještina i kompetencija korisnih na tržištu rada, uključujući tehničku i strukovnu nastavu i programe pripravnštva koji pridonose stjecanju strukovnih kvalifikacija koje priznaju ovlaštena državna tijela.

Temeljno (osnovno) – daljnje obrazovanje

- **temeljno (osnovno) obrazovanje** - stjecanje osnovnih znanja za zanimanje ili posao ili za opće ljudske ili društvene potrebe;
- **daljnje obrazovanje** znači da se obrazovanjem po svom opsegu, razini, sadržaju itd. povećava (širi i produbljuje) opseg i kvaliteta stečenog znanja, a time i nadograđuje osnovno znanje i osposobljenost.

Razvoj ljudskih potencijala (*human resource development*)

- područje istraživanja i prakse koje se bavi ostvarivanjem dugoročnih, s radom povezanih sposobnosti učenja na individualnoj, timskoj i organizacijskoj razini u organizaciji;
- uključuje osposobljavanje, razvoj karijere i razvoj organizacije (Communication, 2001).

Prethodno stečeno znanje/učenje (*prior learning*)

- uključuje sve vještine, koje je pojedinac stekao tijekom cijeloga života;
- uključuje formalno, neformalno i informalno stečeno znanje, vještine, sposobnosti.

Oblici ostvarivanja cjeloživotnog obrazovanja / učenja

Oblici cjeloživotnog učenja mogu se razlikovati prema sljedećim kriterijima (Pastuović, 2008, str. 256):

- stupnju namjernosti (organiziranosti);
- strukturiranosti uvjeta u kojima se učenje odvija (prostor, oprema, udžbenici, kvalifikacije nastavnika, metode učenja/poučavanja);
- funkcionalnosti (neposredna primjenjivost) znanja, vještina i stavova;
- stupnju certificiranosti obrazovnih ishoda.

Oblici cjeloživotnog učenja su: formalno obrazovanje /učenje (*formal education /learning*), neformalno obrazovanje /učenje (*nonformal education / learning*) i informalno učenje (*informal learning*) (XXX IV. Pojmovnik politika obrazovanja odraslih, Ur. Puljiz, I., Živčić. M. , 2009).

- ❖ Formalno obrazovanje (*formal education*) - obrazovanje koje se provodi u različitim akreditiranim obrazovnim institucijama prema odobrenim programima s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija za osobne, društvene i profesionalne potrebe i putem kojega se stječu priznate diplome i kvalifikacije. Najčešće se provodi kao strukturalno, kronološki određeno redovno obrazovanje za mlađe osobe (u pravilu između 5 i 25 godine) u osnovnim i srednjim školama, na sveučilištima i u specijaliziranim programima redovnog strukovnog i visokog obrazovanja. Osim tog obrazovanja, obuhvaća i formalno obrazovanje odraslih.
- ❖ Formalno učenje (*formal learning*) - djelatnost akreditirane ustanove koja se izvodi prema odobrenim programima s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija za osobne, društvene i profesionalne potrebe. Tipično učenje u ustanovama za

osposobljavanje i obrazovanje, strukturirano (u smislu ciljeva učenja, vremena učenja i podrške učenju) i za koje slijedi formalna potvrda. Formalno učenje je intencionalno s točke gledišta onog koji uči.

- ❖ Neformalno obrazovanje (*non-formal education*) - svaki oblik obrazovanja koji ne dovodi do stjecanja novih kvalifikacija, odnosno novih diploma ili napredovanja na kvalifikacijskoj ljestvici. Označava organizirane procese učenja usmjerene na osposobljavanje odraslih osoba za rad, za različite socijalne aktivnosti te za osobni razvoj (vidi neformalno učenje).
- ❖ Neformalno učenje (*non-formal learning*) - učenje uklopljeno u planirane opće ili strukovne aktivnosti koje nisu eksplicitno određene kao učenje (u smislu ciljeva učenja, vremena učenja ili podrške učenju). Obuhvaća i neformalno obrazovanje i neformalno osposobljavanje. Neformalno učenje je intencionalno iz točke gledišta onog koji uči. U Hrvatskoj se koristi za označavanje organiziranih aktivnosti učenja s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija, a za koje se ne izdaje javna isprava.
- ❖ Informalno učenje (*informal learning*) - učenje koje rezultira iz dnevnih aktivnosti vezanih uz posao, obitelj ili slobodno vrijeme. Nije organizirano ili strukturirano u smislu ciljeva, vremena ili podrške učenju. Informalno je učenje u većini slučajeva nenamjerno iz perspektive onog koji uči.

Određenjima koja su odabrana nisu navedene sve mogućnosti za određivanje pojmova u ovome području. Odabrani su pojmovi koji nam se čine značajnima za razumijevanje ovoga područja, a u skladu s ciljevima ovoga kolegija.

Temeljna načela i smjernice cjeloživotnog učenja

Glavne značajke sustava cjeloživotnog učenja, iz kojih izlaze načela i smjernice njegova razvoja jesu (*Education Policy Analysis*, 2001, prema Pastuović, 2006, str. 434):

- ❖ Koncept cjeloživotnog učenja bitno širi od pojma obrazovanja odraslih (ili povratnog obrazovanja), što su prije bili pojmovi koji su se izjednačavali.
- ❖ U središtu obrazovnog interesa jesu potrebe osobe koja uči; središte pozornosti se premješta s obrazovne ponude na obrazovne zahtjeve.
- ❖ Cjeloživotno učenje naglašava važnost motivacije za učenje i usredotočuje pozornost prema samousmjerenom učenju (*self-directed learning*) kojim osoba koja uči donosi odluke o izboru sadržaja i oblika učenja.
- ❖ Prosvjetna politika koja se temelji na cjeloživotnom učenju vodi računa o uravnoteženom postizanju ekonomskih, društvenih, kulturnih ciljeva i osobnom

razvoju. Cjeloživotni pristup obrazovanju uvažava činjenicu da se na individualnoj razini obrazovni prioritete mogu tijekom života mijenjati te da se u formuliranju prosvjetne politike svaki cilj treba uzeti u obzir. Navedene značajke cjeloživotnog učenja uvjetuju načela odnosno smjernice njegova dugoročnog razvoja (*policy directions* što se očituje u području kurikuluma (programskom podsustavu), metodama i organizaciji izvedbe (tehnološkom podsustavu) te u povezivanju obrazovanja s njegovom okolinom.

Ključni pojmovi

Određenja nekih temeljnih pojmova važni za razumijevanje ovoga područja su navedena u tekstu.

Pitanja za razmišljanje i raspravu

1. Kako se srodni koncepti ili istoznačni cjeloživotnom učenju i obrazovanju interpretiraju i upotrebljavaju?
2. Da li isti termini imaju isto značenje u različitim zemljama? Pojasnite.
3. Koje su temeljne značajke pojedinih oblika cjeloživotnog učenja s pomoću kojih se ostvaruje koncept cjeloživotnog učenja?
4. Zašto je razvoj ljudskih potencijala tako značajan za europsko gospodarstvo?
5. Koja su temeljna načela i smjernice cjeloživotnog učenja u kontekstu obrazovnih politika?

Popis literature za daljnje čitanje

Čepić, R. (2002). Prema cjeloživotnom učenju: uloga formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja odraslih. U A. Klapan i M. Matijević (Ur.), *Obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje / Adult education and lifelong learning*. (str. 115 - 120). Zagreb: Hrvatsko andragoško društvo.

Federighi, P., Bax, W., Bosselaers, L. (Ur.) (1999). *Glossary of adult learning in Europe*. Hamburg: UNESCO Institute for Education.

Pastuović, N. (2008). Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju. *Odgojne znanosti*, 10 (2) 253-267.

Pastuović, N. (1999). *Edukologija: integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*, Zagreb: Znamen.

Pastuović, N. (2006). Kako do društva koje uči. *Odgojne znanosti*, 8(2), 421-441.

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, (2017). *Pojmovnik*. Dostupno na <http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/pojmovnik/>. Pristupljeno 10. rujna 2017.

3. Koncepti organizacije koja uči, zajednice koja uči i društva koje uči / društva znanja; gospodarstvo temeljeno na znanju; upravljanje znanjem i promjenama

Očekivani ishodi učenja

Nakon ove tematske cjeline, studenti će moći:

- pojasniti koncepte "društva koje uči", "društva znanja", "gospodarstva utemeljenog na znanju", te njihovu primjenu u znanstvenom i političkom diskursu
- identificirati glavne značajke i pitanja potaknuta konceptom organizacije koje uči te promjene u odgojno-obrazovnim ustanovama
- u glavnim crtama izložiti značenje, ulogu i mjesto znanja u društvenom razvoju

Koncepti "društva koje uči", "društva znanja", "gospodarstva utemeljenog na znanju" te njihova primjena u znanstvenom i političkom u diskursu

- ❖ Koncepti "društva koje uči" (*learning societies*) i "društva znanja" (*knowledge society*) su gotovo istodobno nastali krajem 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća kao odgovor na "svjetsku krizu obrazovanja", a znanstvena i stručna rasprava o putovima njihova ostvarivanja /implementacije stalno otvorena.
- ❖ Cjeloživotno učenje smatra se nužnim odgovorom na svekolike promjene te je usko povezan s konceptom društva koje uči i konceptom društva znanja. Koncepti *organizacija/zajednica/grad/regija/društvo koje uči* i *mreže učenja* postali su često korišteni pojmovi u znanstvenom i političkom diskursu.

Koncept društva koje uči

Pojam društva koje uči (*learning society*) lansirali su Robert Hutchins (1968) i Torsten Husén (1974). Pojam označava novi tip društva u kojemu se brišu stare granice vremena i mjesta prijenosa znanja.

Osnovne značajke ostvarivanja / razvoja koncepta društva koje uči

Društvo koje uči je koncept definiran kao društvo u kojemu su procesi i praksa zasnovani na produkciji, distribuciji i primjeni znanja svih njenih članova (*Communication*, 2001). To je društvo:

- u kojemu se uspješno uvodi strategija i načelo cjeloživotnosti učenja;
- gdje sve više pojedinaca stječe kvalitetno opće obrazovanje i preuzima odgovornost za vlastiti napredak;

- gdje učenje znači partnerstvo/suradnju među učiteljima, roditeljima, poslodavcima i društvene zajednice;
- gdje svi zajednički djeluju s ciljem postizanja boljih rezultata;
- gdje je društvena obveza omogućavanje pristupa cjeloživotnom učenju svim ljudima u svim životnim razdobljima (npr. predškolskoj djeci i učenicima iz nerazvijenoga okruženja, nezaposlenima, invalidima, umirovljenicima i drugima).

Interpretacije pojma društva koje uči

Tri najčešće interpretacije pojma društvo koje uči su sljedeće:

- *obrazovano društvo (educational society)* u vezi s aktivnim građanstvom, liberalnom demokracijom i jednakošću;
  - *tržište učenja (learning market)* koje omogućuje osigurati obrazovne usluge za pojedince kao uvjet za podupiranje ekonomske konkurentnosti;
  - *mreža učenja (learning networks)* gdje su osobe koje uče usvojile učeći pristup životu koji im omogućuje razvoj vlastitih interesa i osobnosti.
- ❖ Učenje je u takvom društvu temeljni način ili stil života.
  - ❖ Društvo koje uči istovremeno je uvjet za uspostavljanje cjeloživotnoga učenja i istovremeno njegov rezultat.
  - ❖ Kultura inovacija, inovacije i procjena znanja, suradnički i višedimenzionalni inovacijski procesi, učenje kao ključna vrijednost društava znanja, raznolikost učenja, vrednovanje znanja, kultura učenja, različiti pristupi znanju i dostupnost znanja neka su od temeljnih obilježja društva koja uče (UNESCO-ovo svjetsko izvješće: Prema društvima znanja, 2007, str. 57-67).

Koncept društva znanja

- ❖ *Društvo znanja (knowledge society)* je društvo u kojemu je najvažnije učenje učenja. Učenje je ključna vrijednost društva znanja.
- ❖ Daniel Bell (1999) ističe da je društvo znanja produkt postindustrijske ekonomije u kojemu raste uloga znanosti, istraživanja, tehnologije i na tome utemeljenoga razvoja.
- ❖ Društvo znanja je ono društvo koje se razvija zahvaljujući svojoj raznolikosti i sposobnosti, potiče raspodjelu znanja, širenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija, donosi nove razvojne mogućnosti, nije ograničeno na informacijsko društvo; stvara nove razvojne pristupe utemeljene na cjeloživotnom obrazovanju za

sve. Tri stupa društava znanja (tri skupine inicijative na kojima se grade društva znanja: unapređenje postojećih oblika znanja radi smanjenja podjele u znanju, razvijanje participacijskog pristupa u dostupnosti znanja te bolja integracija politika znanja (UNESCO-ovo svjetsko izvješće: Prema društvima znanja, 2007, str. 17-23; 185-190).

- ❖ Ideja društva znanja ne može se odijeliti od informacijskog društva. Proizvodnja novoga znanja i inovativnost su bitne značajke društva znanja. Društvo znanja i gospodarstvo utemeljeno na znanju nastaju proizvodnjom novog i primjenom postojećeg znanja.

Koncept gospodarstva utemeljeno na znanju

- ❖ Za gospodarstvo u čijim je proizvodima velika dodana vrijednost kažemo da je *gospodarstvo utemeljeno na znanju (knowledge based economy)*. Indikatori tog trenda su međunarodna konkurentnost zemlje odnosno obim i struktura izvoznih proizvoda. Osim tih indikatora postoje i drugi relevantni indikatori razvijenosti društva znanja kao što su broj nezaposlenih s visokim obrazovanjem, intenzitet "odljeva mozgova", broj prijavljenih patenata i njihova primjena u proizvodnji i drugi. Je li Hrvatska društvo znanja? Što nije društvo znanja? (Pastuović, 2012, str. 56-63).

■ ■ ■ Glavne značajke i pitanja potaknuta konceptom organizacije koja uči te promjene u odgojno-obrazovnim ustanovama

- ❖ Iako koncepti cjeloživotnog učenja i organizacije koja uči imaju puno sličnosti, može se reći da je prvi reaktivan (reagira na promjenu), a drugi proaktivan (potiče promjenu).
- ❖ Vrijednost pojedinca koji uči i organizacije koja uči proširuje se na shvaćanje društva koje uči kao uvjeta ljudskog preživljavanja i društva znanja, te na koncept globalnog učenja.

Cjeloživotno učenje kao središnji problem razvoja organizacija prema organizacijama koje uče

- ❖ Razvoj individualnih kompetencija za cjeloživotno učenje dobiva na važnosti, a organiziranje cjeloživotnog učenja kao središnje komponente organizacijske učinkovitosti i konkurentnosti stoga postaje ključnim pitanjem za organizacije sviju vrsta.

- ❖ To da "čovjek uči dok je živ" možda je najbolja interpretacija smisla cjeloživotnog obrazovanja, a parafraza kineske poslovice prema kojoj je čovjeka bolje naučiti loviti ribu nego mu je dati, nadopuna je te interpretacije.

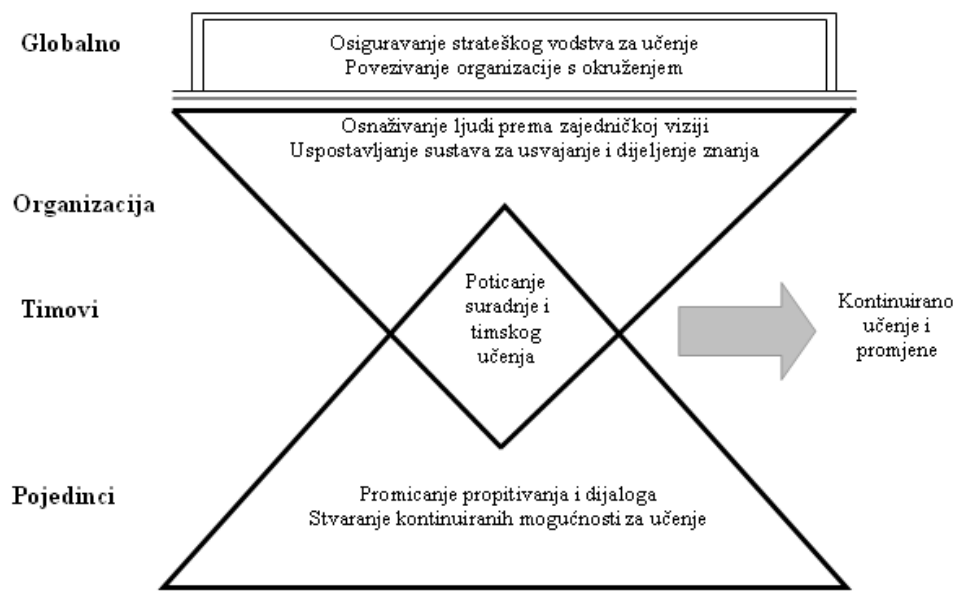
Što je to organizacija koja uči?

- ❖ Koncept organizacije koja uči uveden je početkom 90-ih godina 20. stoljeća iz industrije i gospodarstva u akademsku kulturu, a proslavio ga je Senge (1990) svojim djelom *The Fifth Discipline – The Art and Practice of the Learning Organization*.
- ❖ Postoji toliki broj definicija organizacije koja uči koliko i autora koji su objavljivali radove o tome konceptu.
- ❖ Organizacije koje uče takve su organizacije u kojima ljudi kontinuirano proširuju svoje kapacitete da bi postigli rezultate koje doista žele i u kojima ljudi kontinuirano uče kako učiti zajedno (Senge, 1990).
- ❖ Organizacije koje uče mjesta su gdje svi uče i razvijaju se u radnom kontekstu, za vlastitu korist, međusobnu korist kao i korist cijele organizacije, a ta su nastojanja objavljena i priznata (Europska komunikacija, 2001) i druge definicije.

Četiri dominantna pristupa/diskursa:

1. Organizacijsko učenje
2. Učenje na radnom mjestu
3. Organizacijska klima ili ozračje i kultura
4. Organizacijska struktura

Slika 3. Integracijski pristup razumijevanju koncepta organizacije koja uči / Dimenzije/akcijski imperativi ostvarivanja organizacije koja uči

Izvor: Marsick, V. J., Watkins, K. E. (1999). *Facilitating Learning Organizations: Making Learning Count*. Hampshire, England, Vermont, USA: Gower., str. 11.

Što je zajedničko organizacijama koje uče?

- koriste učenje proaktivno i na integriran način kako bi pružile potporu i djelovale kao katalizator razvoja pojedinaca, timova i ostalih skupina, cijelih organizacija te ponekad institucija i zajednica s kojima su povezane;
- imaju sposobnost integriranja ljudi i struktura što omogućuje razvoj prema stalnom učenju i promjeni;
- imaju sposobnost rješavanja problema, svladavanja izazova ili stvaranja vrijednih proizvoda, organizacijska inteligencija predstavlja tu sposobnost, koja se pojavljuje u zamršenoj igri ljudi i odnosa, kulture i uloga u organizaciji;
- Vizija i misija, Organizacijska kultura, Organizacijska struktura, Strategije, Politika i resursi.

Odgovorno-obrazovne ustanove u kontekstu novih realnosti: izazovi i otvorena pitanja

- ❖ Cjeloživotno učenje mijenja bit obrazovanja učitelja, kako u sadržajno-konceptijskom, didaktičko-metodičkom, inovacijsko-tehnološkom, tako i u institucionalnom obliku.

Stoga se pojavljuje i pitanje, kakvu će ulogu i položaj imati odgojno-obrazovne ustanove u društvu koje uči, uvažavajući značajke cjeloživotnog učenja.

- ❖ Strategije cjeloživotnog učenja prijeko su potrebne da bismo se mogli suočiti s izazovima i konkretnošću, kao i s primjenom novih tehnologija, poboljšanjem društvene povezanosti, jednakih mogućnosti i kvalitete života.
- ❖ Odgojno - obrazovne ustanove gube svoje ekskluzivni položaj u društvu, jer gube monopolsku ulogu u produkciji i prijenosu znanja.
- ❖ Pridruživanje otvorenog stava novom znanju te ostvarivanje koncepta organizacije koja uči smatra se središnjom ulogom odgojno-obrazovnih ustanova.

Postati odgajatelj/ica-profesionalac u organizaciji koja uči / Kako se profesionalno razvijamo?

Ključne kompetencije

- raspravljanje o vrijednostima, razvijanje svijesti o društvenim uvjetima svakodnevne prakse;
- realiziranje projekata i rješavanje problema;
- analiziranje složenih situacija, raspravljanje o etičkim dilemama, suočavanje s nepredviđenim, pobjeđivanje suprotnosti;
- efikasna suradnja, prevladavanje sukoba i uspostavljanje partnerstva;
- upravljanje profesionalnim situacijama i autentično samoevaluiranje;
- razvijanje čvrstoga profesionalnog identiteta i osjećaja moći nad evolucijom izbora (opunomoćenost);
- naučiti učiti, posebno pomoću individualne i kolektivne realizacije projekata.

■ ■ ■ Značenje, uloga i mjesto znanja u društvenom razvoju; primjer Finske u stvaranju društva koje uči / društva znanja

- znanja su inovacije, istraživanja, nove ideje, napredak, kreativni rezultati u svim područjima ljudskog rada i stvaralaštva;
- napredak, razvoj te obrazovni i kulturni standard nekog društva;
- obrazovanje je temelj društva znanja;
- mnoge razvijene kao i zemlje u razvoju prihvatile su izgradnju društva znanja kao cilj svog društvenog i obrazovnog razvoja;

- obrazovanje, znanost, istraživanje i inovacije, suvremene informacijsko - komunikacijske tehnologije i informacijski sustavi koji čine informacije prenosivim, a znanje i obrazovanje dostupnijim, etičke dimenzije – neke su od sastavnica gradnje društva znanja. (Šoljan, 2007);
- razvoj društva znanja – strategija društvenog razvoja.

Primjer Finske u stvaranju društva koje uči / Što svijet može naučiti iz obrazovne reforme u Finskoj?

- uspostavljanje jedinstvene osnovne škole s produženim primarnim obrazovanjem;
- decentralizacija obrazovanja koja je vodstva škola učinila odgovornima za izradu izvedbenih programa, način njihove implementacije i sustavnu evaluaciju škole;
- "Nordijska strategija izgradnje visoko kvalitetnog i ujednačenog obrazovanja se temelji na javnom komprehenzivnom školskom sustavu bez selekcije, grupiranja (*tracking*) ili usmjeravanja učenika tijekom osnovnog obrazovanja do 16. godine.

Dio je te strategije razvijanje školske mreže tako da učenici imaju školu u blizini svojih domova gdje je god to moguće, a ako nije, kao u ruralnim područjima, osiguran besplatan prijevoz do udaljenije škole. Uključivanje djece s posebnim potrebama i dodatni napor u poučavanju kako bi se minimalizirala niska postignuća također su karakteristični za skandinavski obrazovni sustav." (Lie, Linnakyla i Roe, 2003, prema Pastuović, 2006, str. 436-437).

CERI je predložio šest scenarija obrazovanja za razdoblje do 2020. godine u industrijskim zemljama. Mogu se podijeliti u dvije skupine s tri modela (UNESCO-ovo svjetsko izvješće: Prema društvima znanja, 2007, str. 76-77).

Slika 4. Šest scenarija razvoja školstva OECD-ova Centra za pedagoška istraživanja i inovacije (Centre for Educational Research and Innovation – CERI)

Ekstrapolirani <i>status quo</i> Dinamika <i>statusa quo</i>	Scenarij 1: Golemi birokratizirani školski sustavi	Scenarij 2: Proširenje marketinškog modela
Ponovno školovanje Jačanje javnog obrazovanja kao okosnice lokalnoga, nacionalnoga i međunarodnog društva	Scenarij 3: Škole kao osnovna društvena središta	Scenarij 4: Škole kao organizacije usmjerene na učenje
Nestanak školstva Komercijalizacija obrazovanja u umreženom društvu	Scenarij 5: Stvaranje mreža među učenicima umreženo društvo	Scenarij 6: Egzodus učitelja

Ključni pojmovi

Društvo koje uči (*learning society*) – koncept definiran kao društvo u kojemu su procesi i praksa zasnovani na produkciji, distribuciji i primjeni znanja svih njenih članova (E. Communication, 2001). Društvena zajednica koja potiče i pomaže svim svojim članovima u želji da stalno uče; društvena podrška individualnim nastojanjima usmjerenima k cjeloživotnom učenju. Konceptija je nastala s razvojem svijesti o nemogućnosti zadovoljenja svih potreba za učenjem unutar obrazovnih sustava

Društvo znanja (*knowledge society*) – društvo u kojemu je najvažnije učenje učenja te ono društvo koje se razvija zahvaljujući svojoj raznolikosti i sposobnosti. Društvo čije su aktivnosti i napredak većinom utemeljeni na proizvodnji, distribuciji i uporabi znanja. To je društvena zajednica (ljudsko društvo, država) u kojoj je znanje jedna od najvažnijih vrijednosti, u kojem je znanje glavni pokretač gospodarskog i društvenog razvoja, u kojem društvo ulaže u znanost i razvoj stručnjaka

Organizacija koja uči (*learning organization*) – svaka organizacija (npr. poduzeće, škola, udruge) koja potiče učenje ljudi na svim razinama (individualnoj ili kolektivnoj) i kao rezultat toga kontinuirano se razvija. Razvoj ljudskih potencijala smatra se središnjom i primarnom aktivnošću u organizacijama koje uče. (E. Communication, 2002).

Zajednica koja uči (*learning community*) – zajednica koja sveobuhvatno promovira kulturu učenja razvijanjem učinkovitih lokalnih partnerstava u svim područjima zajednice, te podupire i motivira pojedince i organizacije da sudjeluju u učenju (E. Communication, 2001)

Grad/regija koja uči (*Learning city/region*) – mjesto/regija u kojoj sve zainteresirane strane/ulagatelji sudjeluju kako bi osigurali ostvarivanje specifičnih lokalnih potreba za učenjem i pronalaženje rješenja zajedničkih problema.

Pitanja za razmišljanje i raspravu

1. Pojasnite ključne međunarodne koncepte / pojmove i njihovu primjenu u znanstvenom i političkom diskursu
2. Je li Hrvatska društvo znanja?
3. Što je organizacija koja uči?
4. Kako se profesionalno razvijamo?

5. Koje se kompetencije smatraju iznimno važnima za profesionalni razvoj odgojno-obrazovnih djelatnika u kontekstu organizacija koje uče? Pojasnite.
6. Što je za vas bit učenja? Što za vas znači učenje? Kakva shvaćanja i uvjerenja imate o učenju?

Popis literature za daljnje čitanje

Čepić, R., Požgaj, Ž. (2015). Višedimenzionalni aspekti upravljanja promjenama u vrtiću kao organizaciji koja uči. U H. Ivon i B. Mendeš (Ur.), *Kompetencije suvremenog učitelja i odgajatelja – izazov za promjene* (Competencies of Modern Teachers and Educators – Challenge for Change) (str. 127-141). Split: Filozofski fakultet u Splitu.

Čepić, R., Krstović J. (2008). Cjeloživotno učenje i organizacije koje uče za održivu budućnost – izazovi i pitanja. U V. Uzelac i L. Vujičić (Ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj/Lifelong learning for sustainable development* (Svezak 1.) (str. 139-145). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.

Čepić, R. (2007). Izazovi i otvorena pitanja koncepta organizacije koja uči. U V. Previšić, N. N. Šoljan i N. Hrvatić (Ur.), *Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja* (Svezak 2) (str. 136-142). Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.

Pastuović, N. (2012). *Obrazovanje i razvoj: kako obrazovanje razvija ljude i mijenja društvo, a kako društvo djeluje na obrazovanje*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Pastuović, N. (2006). Kako do društva koje uči. *Odgojne znanosti*, 8(2), 421-441.

Sahlberg, P. (2012). *Lekcije iz Finske: Što svijet može naučiti iz obrazovne reforme u Finskoj. (Finnish lessons: what can the world learn from educational change in Finland?)*. Zagreb: Školska knjiga.

Senge, P. i dr. (2003). *Ples promjene: izazovi u razvoju učećih organizacija*. Zagreb: Mozaik knjiga.

XXX UNESCO-ovo svjetsko izvješće: Prema društvima znanja (2007). Zagreb: Educa.

4. Nacionalne i međunarodne strategije ostvarivanja cjeloživotnog obrazovanja i društva koje uči; ključni dokumenti i smjernice UNESCO-a, Europske komisije i OECD-a

Očekivani ishodi učenja

Nakon ove tematske cjeline, studenti će moći:

- objasniti značaj i utjecaj međunarodnih organizacija i tijela (UNESCO-a, Europske komisije i OECD-a) na oblikovanje cjeloživotnog učenja
- navesti sličnosti i razlike u koncepcijama cjeloživotnog učenja među odabranim nacionalnim i međunarodnim dokumentima /publikacijama
- opisati ključne smjernice Memoranduma Europske unije o cjeloživotnom učenju

Kulturno-političke i ekonomske organizacije (Kraus, 2001, prema Rogić, 2015, str.62)

- ❖ Kulturno-političke organizacije (UNESCO i Europsko vijeće) pomoću cjeloživotnog učenja žele postići društvene promjene koje su usmjerene ka postizanju mira u svijetu, razvoju demokracije i ljudskih stavova, te međunarodnoj kooperaciji između obrazovnih, istraživačkih i kulturnih organizacija.
- ❖ Ciljevi kulturno-političkih organizacija su osobni razvoj, stvaranje kompletnog čovjeka (*complete man*) prema Faureovom izvješću, građanina svijeta (*world citizen*) prema Delorsovom izvješću i realizacija vizije društva koje uči.
- ❖ Suštinu ekonomskih organizacija (Europska unija i OECD, prema Óhidy, 2008) čini tržište ljudskih resursa (ljudski kapital) s kojim se povezuju i društveni i kulturni ciljevi.

■ ■ ■ Obrazovno-politički pristupi koncepciji cjeloživotnog učenja od 1970. do 1975. godine; od 1990. do 1999. godine i od 2000. godine do danas

Obrazovno-politički pristupi koncepciji cjeloživotnog učenja od 1970. do 1975. godine

- ❖ 70-ih godina 20. stoljeća koncepti cjeloživotno učenje, društvo koje uči, kao i društvo znanja su nastali u radnim tijelima UNESCO-a kao odgovor na "svjetsku krizu obrazovanja" koja je 60-ih godina potresla svijet (Coombs, 1968). Ideja cjeloživotnog učenja proizašla je iz globalnih pitanja poput promjena, kriza i preživljavanja.
- ❖ To su koncepti što su 70-ih i 80-ih godina razrađeni u međunarodnim organizacijama koje se bave obrazovnom politikom (UNESCO, OECD, ILO, Europska komisija).
- ❖ 1970. g. na UNESCO-voj glavnoj skupštini predstavljeno je Lengrandovo izvješće pod nazivom *Uvod u permanentno obrazovanje (Une introduction à l'éducation tout au long de la vie)*. Lengrand (1971) je smatrao kako bi najveću odgovornost za ostvarivanje ove koncepcije trebala preuzeti politika i administracija.

- ❖ Termin cjeloživotno obrazovanje bio je promoviran posredstvom UNESCO-vih publikacija početkom 70-ih godina. Prvo izvješće UNESCO-ova Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja u svijetu pod koordinacijom Edgara Fauera (1972) poznato pod nazivom *Učiti za život: Naučiti postojati (Learning to Be: The World of Education Today and Tomorrow)* nesumnjivo je ostavilo najdojmljiviji trag u odgovoru na probleme *krize obrazovanja*. Izvješćem je uvedena koncepcija cjeloživotnog učenja i postavljena su nova ishodišta za razvoj odgoja i obrazovanja, a time i smjernice koje su aktualne još danas.
- ❖ Paul Lengrand je pisao o permanentnom obrazovanju (1970), Torsten Husen knjigu *Društvo koje uči (The Learning Society)* (1974) koju mnogi autori smatraju prvim cjelovitim teorijskim pokušajem određivanja cjeloživotnog učenja i društva koje uči, Ivan Illich o *raškolovanom društvu* (1972), Alvin Tofler je opisivao *Treći val*, koji će doprinijeti promjenama s kojima se suočavamo danas.
- ❖ 1973. g. OECD izdao je *Povratno obrazovanje: Strategija cjeloživotnog učenja (Reccurent education: A strategy of lifelong learning)*. Koncepcijom povratnog obrazovanja pitanje cjeloživotnog učenja smješta u područje gospodarstva i globalnog natjecanja, te ga navodi kao najvažniji čimbenik za socijalno blagostanje.
- ❖ Kritika školskog sustava i njegovih institucija su postajale sve brojnije u drugoj polovici 20. stoljeća, posebice 60-tih i 70-tih godina kad se pojavilo još djela u kojima je isticana potreba za promjenama konteksta učenja i povećanjem mogućnosti za učenjem.
- ❖ Kritike usmjerene na školski sustav, institucije i društvo mnoge je autore potaknulo na istraživanje koncepcije cjeloživotnog učenja (pored gore navedenih autora još Rogers, C., Coulson, W. R. (1969), Coombs, P. H. (1968), Gelpi, E. (1976) i drugi).
- ❖ Od spomenutog izvješća UNESCO-va Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja (1972) pa do danas tiskano je nekoliko tisuća studija i knjiga na temu "kriza obrazovanja".
- ❖ Postojalo je sve jasnije da školski sustav sa svojim institucijama ne može zadovoljiti sve nastale potrebe za učenjem i obrazovanjem. Nastajali su zahtjevi da se planski ostvaruju mogućnosti za stjecanje znanja tijekom cijeloga života i na taj način odgovori na različite potrebe odraslih i novim zahtjevima.
- ❖ Razvoj koncepta obrazovanja odraslih bitno je pridonio formiranju koncepta cjeloživotnog obrazovanja (Jarvis, 1983).

Četiri kategorije koncepcija cjeloživotnog učenja u publikacijama nastalima u vremenskom razdoblju od 1970. do 1975. (Rogić, A. M., 2014, str. 59-60):

Obrazovno - teoretska koncepcija - čine radovi nastali u okviru organizacije UNESCO. Lengrand i Faure zajedno sa svojim suradnicima cjeloživotno obrazovanje gledaju kao na postizanje zrelosti i osobno samoostvarenje, a odgoj i obrazovanje su u službi "biti", a ne "imati".

Obrazovno - ekonomska koncepcija - odnosi se na OECD-ovo povratno obrazovanje. Ključni pojam je društvo znanja, koji nije ograničen samo na cjeloživotno učenje u smislu vremenskog prijelaza faze učenja i faze rada. Ovdje se naglašavaju fleksibilizacija i modularizacija u obrazovanju i učenju kao samokontrolirani, razvojni procesi, koji trebaju biti dostupni svima.

Emancipacijska koncepcija - obrazovni ciljevi su emancipacija i sposobnost zauzimanja kritičkog stava prema strukturama vlasti i moći, kao i odvajanje obrazovnog sustava od države. Ovu koncepciju predstavlja Illich (1970).

Obrazovno - pragmatička koncepcija - s jedne strane permanentno obrazovanje put za bolji i sretniji život, a s druge strane se stavlja težište na subjekt i njegovu sposobnost za samoorganizirano učenje, kao i izradu fleksibilnog bodovnog sustava.

Obrazovno - politički pristupi koncepciji cjeloživotnog učenja od 1990. do 1999. godine

- ❖ Novi zamah su dobili 90 - ih godina zbog brzog zastarijevanja znanja, društvenih i institucionalnih promjena, globalizacije, demografskih promjena, brzog razvoja znanosti i tehnologije i brojnih drugih čimbenika.
- ❖ Ovo se razdoblje Zeuner (2004), naziva „renesansom cjeloživotnog učenja“
U sklopu koncepcije cjeloživotnog učenja počinje se koristiti pojam učenje umjesto obrazovanje i društvo umjesto škola.

Sljedeće publikacije posebno su označile ovo razdoblje:

- Društvo koje uči (The Learning Society) autora Van der Zee iz 1991. g.
- Bijela knjiga o obrazovanju i osposobljavanju Europske komisije "Poučavanje i učenje: prema društvu znanja" (White paper on education and training "Teaching and learning - towards the learning society", 1995).

U ovoj knjizi se određuju dominantni utjecaji na promjene obrazovnih politika: - utjecaj informatičkog društva, utjecaj internacionalizacije i utjecaj novih znanstvenih i tehnoloških znanja. Bijeli dokument Jacquesa Delorsa čiji je cilj analiza obrazovanja i izobrazbe, ustanovio je ključne smjernice budućnosti odgoja i obrazovanja:

- poticati stjecanje novoga znanja;
- približiti školu poslovnome području;

- suzbiti socijalno isključivanje;
- razviti sposobnost služenja europskim jezicima;
- izjednačiti kapitalna ulaganja i ulaganja u izobrazbu.

■ UNESCO - vo izvješće *Učenje: blago u nama (Learning: The treasure within)* (1996)

Faureov rad nastavila je radna skupina na čelu sa Jacques Delorsom koja je 1996. g. podnijela izvješće pod nazivom *Učenje: blago u nama (Learning: the treasure within)*. Ono odražava kritičko razmišljanje i suvremeno poimanje ciljeva (individualnih i društvenih) procesa učenja te propagira ideju obrazovanja u svakoj dobi i podržava imperativ da se treba obrazovati cijeli život. U Delorovu izvješću koristi se termin *learning throughout life*, što ne obuhvaća samo kronološku dimenziju života, nego i sva područja ljudskog života. Ono povezuje četiri osnovna potpornja učenja: *učiti znati (learning to know)*, *učiti djelovati (learning to do)*, *učiti živjeti zajedno (learning to live with each other)* i *učiti za život (learning to be)*. U toj publikaciji je istaknuto sljedeće:

- ❖ Obrazovanje je vremenski sve duže.
- ❖ Prosječna obrazovanost populacije sve je viša.
- ❖ Konfiguracija znanja se mijenja, znanstvene se spoznaje proširuju.
- ❖ Škola se sporo prilagođava promjenama u okolini.
- ❖ Upitne su vrste, opseg i dubina znanja koje škola nudi.
- ❖ Neusklađen je odnos između općeg i stručnog znanja.
- ❖ Velik broj čimbenika djeluje na odgoj i obrazovanje izvan škole.
- ❖ Stručna znanja brzo zastarijevaju, struke i zanimanja brzo se mijenjaju.

■ OECD-ova publikacija *Cjeloživotno učenje za sve (Lifelong learning for all)* (1996).

U ovoj publikaciji stavljen je naglasak na sljedeća načela:

- ❖ *Transparentnost* odgojno-obrazovnog sustava, političkog odlučivanja i vrednovanja postignuća.
- ❖ *Prohodnost* između obrazovanja i rada.
- ❖ *Suradnja* odgojno-obrazovnog sustava i socijalnih partnera, nastavnika i učenika u školi, ali i izvanškolskih institucija.
- ❖ *Fleksibilnost* odgojno-obrazovnog sustava, kao i pojedinca.
- ❖ *Koherentnost* koja se odnosi na socijalnu integraciju sve pripadnike društva u društvo koje uči putem cjeloživotnog učenja.

Obrazovno-politički pristupi koncepciji cjeloživotnog učenja od 2000. godine do danas

2000. godine publiciran najznačajniji dokument Europske komisije: Memorandum o cjeloživotnom učenju (*A memorandum on lifelong learning*) ističe značaj implementacije infrastrukture učenja u europski obrazovni prostor i osnaživanja društvene dimenzija cjeloživotnog učenja s naglaskom na aktivno građanstvo. U Memorandumu Europske komisije o cjeloživotnom učenju definiraju se nove osnovne vještine koje su potrebne za aktivno sudjelovanje u društvu i ekonomiji znanja. To su informatičke vještine, znanje stranih jezika, tehnološka kultura, poduzetništvo i socijalne vještine *kao što su samopouzdanje, samousmjerenje i spremnost preuzimanja rizika*. To ne isključuje tradicionalne osnovne vještine pismenosti i računanja, jer su one preduvjetom stjecanja novih. Sve navedene vještine čine novu razinu pismenosti - "pismenost 21. stoljeća" (Pastuović, 2006).

Šest osnovnih poruka Memoranduma o cjeloživotnom učenju:

1. Prva osnovna poruka: Nove temeljne vještine za sve

Cilj: garantiranje potpunog i stalnog pristupa učenju s ciljem stjecanja i obnavljanja vještina potrebnih za sustavno sudjelovanje u društvima utemeljenim na znanju.

2. Druga osnovna poruka: Veća ulaganja u ljudske resurse

Cilj: vidljivi porast ulaganja u ljudske resurse s ciljem davanja prvenstva najvećem bogatstvu Europe - njenim građanima.

3. Treća osnovna poruka: Inovacije u učenju i podučavanju

Cilj: razvijanje djelotvornih metoda učenja i podučavanja te uvjeta potrebnih za postizanje kontinuiteta u cjelo- i opće-životnom obrazovanju.

4. Četvrta osnovna poruka: Vrijednost obrazovanja

Cilj: značajno poboljšanje razumijevanja i vrednovanja sudjelovanja u procesu obrazovanja te dobivenih rezultata, što se posebno odnosi na neformalno i informalno stjecanje znanja.

5. Peta osnovna poruka: Ponovno promišljanje uloge vodstva i savjetovanja u obrazovanju

Cilj: osiguravanje jednostavnog pristupa kvalitetnim informacijama i savjetima vezanim uz stjecanje obrazovanja u čitavoj Europi i tijekom čitavog života.

6. Šesta osnovna poruka: Približavanje obrazovanja mjestu stanovanja

Cilj: osiguravanju mogućnosti cjeloživotnog učenja što bliže građanima, u njihovim mjestima stanovanja te potpomognutih ICT-ovim objektima gdje god je to moguće.

Lisabonska deklaracija (2000) - cjeloživotno učenje ulazi u središnji tok politika EU-a kao važan alat za jačanje konkurentnosti te opstanak na svjetskim tržištima. Europa 2020 nastavlja na tom pravcu uz jače povezivanje obrazovanja za razvoj koji uključuju suvremene kompetencije primjerene novim tehnološkim okruženjima, tehnologijama i novim oblicima održivog razvoja.

Svjetska banka se uključuje u međunarodnu diskusiju o cjeloživotnom obrazovanju. Istaknuto je njeno značenje u stvaranju strategije za suzbijanje siromaštva u svijetu, što je precizirano u izvješću Cjeloživotno učenje u globalnoj ekonomiji znanja: izazovi za zemlje u razvoju, 2003 (Lifelong learning in the global knowledge economy: challenges for developing countries).

Određenje suvremene koncepcije cjeloživotnog učenja nije jednoznačno. Četiri aktualne koncepcije cjeloživotnog učenja (Gruber, 2007, prema Rogić, str. 62)

- ❖ Postmoderna koncepcija - cjeloživotno učenje kao sustav učenja koji je primjeren društvima u kojima prevladava intenzivna modernizacija.
- ❖ *Koncepcija ljudskog kapitala* - prilagođavanje ili obnavljanje profesionalnih kvalifikacija kao funkcionalna potreba.
- ❖ *Emancipacijska koncepcija* - kroz cjeloživotno učenje povećati mogućnosti za sudjelovanje i život.
- ❖ *Tradicionalna, kulturna koncepcija* - cjeloživotno učenje služi razvoju i ostvarenju samog sebe.

Schuetze i Casey (2006) naveli su četiri sljedeća modela koja se pojavljuju pod imenom cjeloživotnog učenja:

1. *Emancipatorski model* ili model koji promovira jednakost mogućnosti i životnih šansi svih građana (obrazovanje za sve).
2. *Kulturalni model* koji promovira važnost samoostvarenja putem učenja (cjeloživotno učenje za samoispunjenje).
3. *Model otvorenog društva* u kojem se promovira uključivanje različitih skupina i svih građana (cjeloživotno učenje za sve koji žele sudjelovati).
4. *Model ljudskog kapitala* u kojem se promovira cjeloživotno učenje za profesionalni razvoj, za potrebe razvoja radne snage (cjeloživotno učenje za zapošljivost).

Aspin i Chapman (2007) povezuju te različite elemente u trijadu koja obilježava prirodu cjeloživotnog učenja:

- učenje za ekonomski napredak i društveni razvoj;
- učenje za osobni razvoj i samoispunjenje;
- učenje za socijalnu uključenost, razumijevanje i djelovanje u demokratskim procesima.

Cjeloživotno učenje u Hrvatskoj

- ❖ Cjeloživotno učenje okosnica mnogih razvojnih strategija i studija na različitim razinama.
- ❖ U Hrvatskoj su svi oblici cjeloživotnog učenja (formalno i neformalno obrazovanje te informalno učenje) obuhvaćeni Zakonom o obrazovanju odraslih, a definirani su i u Zakonu o strukovnom obrazovanju. U Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije cjeloživotno učenje je jedan od temelja obrazovnog sustava.
- ❖ U Hrvatskoj se cjeloživotno učenje najčešće prepoznaje kao koncepcija koja se odnosi na odrasle osobe kojima su potrebne odgovarajuće vještine što se mogu prepoznati na tržištu rada (Strateški okvir promocije cjeloživotnog učenja u Republici Hrvatskoj 2017 – 2021, str. 11.)

U Zaključnim razmatranjima o cjeloživotnom učenju u Hrvatskoj u ***Strateškom okviru promocije cjeloživotnog učenja u Republici Hrvatskoj 2017. – 2021.*** (str. 18), između ostaloga, ističe se:

- ❖ Sudjelovanje odraslih (od 25 do 64 godine) u Hrvatskoj je na niskoj razini. Niska razina sudjelovanja posebno je karakteristična za starije osobe, osobe nižeg obrazovanja i one koji rade na težim (fizičkim) poslovima, žive u ruralnim područjima ili su pripadnici neke od ugroženih skupina. Posebno se to odnosi na Rome ili osobe s invaliditetom. Obje skupine prije napuštaju redovno obrazovanje. Manja zastupljenost sudjelovanja također je u ruralnim područjima.
- ❖ Glavne prepreke obrazovanju odraslih su strukturne, situacijske i psihološke. U Hrvatskoj su to visoke cijene obrazovanja, obiteljske obveze te nedostatak potpore poslodavaca. Pritom treba voditi računa o generacijskim i rodnim razlikama.
- ❖ Odgojno obrazovne vrijednosti prema NOK-u koje preuzima i *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije* (MZOS, 2010; MZOS, 2014) su: znanje, solidarnost, identitet i odgovornost.

- ❖ Specifične vrijednosti strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj prema prijedlogu *Nacionalnog kurikulumu za strukovno obrazovanje (2016)* su: znanje i vještine, relevantnost, cjeloživotno učenje, suradnja i socijalno partnerstvo, poduzetnost, integritet, poštovanje i zdravlje.

Strategija za cjeloživotno profesionalno usmjeravanje i razvoj karijere u Republici Hrvatskoj 2016 -2020

Glavni cilj Strategije u strateškom razdoblju do 2020. godine je uspostaviti "cjelovit sustav za cjeloživotno profesionalno usmjeravanje koji će građanima omogućiti dostupnost kvalitetne usluge profesionalnog usmjeravanja kako bi tijekom cijelog života razvijali svoju karijeru u skladu sa svojim sposobnostima, interesima, osobinama ličnosti i potrebama na tržištu rada". (Strategija, 2015.) U Strategiji za cjeloživotno profesionalno usmjeravanje i razvoj karijere su, stoga, definirani ključni izazovi u području cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja koji su komplementarni ciljevima vezanima za informiranje o mogućnostima cjeloživotnog učenja, a to su:

- omogućiti pristup uslugama i informacijama o cjeloživotnom profesionalnom usmjeravanju;
- osigurati kvalitetu i učinkovitost usluga cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja;
- osigurati cjeloživotno profesionalno usmjeravanje za sve ciljne skupine (učenike, studente, odrasle osobe, zaposlene, nezaposlene, socijalno ugrožene mlade osobe i ostale skupine u nepovoljnom položaju);
- profesionalizirati savjetnike za cjeloživotno profesionalno usmjeravanje;
- osnivati centre za karijeru;
- omogućiti stjecanje vještina upravljanja karijerom;
- jačati svijest o važnosti cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja (MZOS, 2014).

Zakonom o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru stvoreni su temelji za razvoj sustava priznavanja prethodnog učenja, kako formalnog obrazovanja, tako i neformalnog i informalnog učenja. Procedure priznavanja prethodnog učenja predmet su Pravilnika o priznavanju i vrednovanju neformalnog i informalnog učenja, koji je trenutačno u nacrtu.

Ključna područja promocije cjeloživotnog učenja u Hrvatskoj (Strateškom okviru promocije cjeloživotnog učenja u Republici Hrvatskoj 2017– 2021 (str. 39-40):

- povećanje konkurentnosti na tržištu rad;
- afirmirati osobni te društveni rast i razvoj.

Prioriteti /ciljevi promocije cjeloživotnog učenja u Hrvatskoj

1. Povećati svijest o potrebi učenja tijekom cijelog života.
2. Povećati svijest o potrebi učenja zbog osobnog i društvenog razvoja.
3. Povećati svijest o koristima cjeloživotnog učenja radi prilagodbe promjenama na tržištu rada i specifičnim potrebama polaznika, unaprjeđenja karijere i veće zapošljivosti.
4. Povećati svijest o značaju neformalnih i informalnih oblika učenja te priznavanja i vrjednovanja tako stečenih znanja i vještina.

Ključni pojmovi

Bijela knjiga – dokument u kojemu su opisani budući planovi za određeno područje (npr. obrazovanje)

Europska zajednica - zajednica koju čine vođe ili vlada država članica Europske unije. Njihova glavna uloga je oblikovanje smjernica za socijalni, gospodarski i politički razvoj Unije

Zapošljivost (*employability*) – sposobnost i prilagodljivost koju osoba iskaže u pronalasku i zadržavanju posla te održavanju profesionalnih vještina. Zapošljivost ne ovisi samo o odgovarajućem znanju i vještinama osobe, nego i o poticajima te prilikama koje se nude osobi koja traži zaposlenje. Poticanje zapošljivosti uključuje omogućavanje nezaposlenima da steknu vještine i znanja koja se traže na tržištu rada

Pitanja za razmišljanje i raspravu

1. Kako se je u Europi posljednjih godina mijenjao pojam cjeloživotnog učenja?
2. Kako se utjecaj međunarodnih organizacija i tijela (UNESCO-a, Europske komisije i OECD-a) odražavao na oblikovanje cjeloživotnog učenja?
3. Izdvojite neke sličnosti i razlike u koncepcijama cjeloživotnog učenja među navedenim nacionalnim i međunarodnim dokumentima /publikacijama.
4. Koji su ciljevi i smjernice Memorandum Europske unije o cjeloživotnom učenju?
5. Zašto su u Europi potrebna "nova temeljna znanja i vještine"? Koja vam se od tih znanja čine najznačajnijima?
6. Kako razumijete pojam *ljudskog kapitala* u kojem se promovira cjeloživotno učenje za zapošljivost?

7. Koja od navedenih koncepcija odgovara vašem razumijevanju cjeloživotnog učenja?

Popis literature za daljnje čitanje

Aspin, D. N. i Chapman, J. D. (Ur.) (2007). *Values Education and Lifelong Learning*. Dordrecht: Springer.

Pastuović, N. (2006). Kako do društva koje uči. *Odgojne znanosti*, 8(2), 421-441.

Rogić, A. M. (2015). Značenja cjeloživotnog učenja u kontekstu međunarodnih tijela i organizacija, *Acta Iadertina* - časopis Odjela za filozofiju i Odjela za pedagogiju Sveučilište u Zadru, 49-67.

Schuetze, H. G. i Casey, C. (2006). Models and Meanings of Lifelong Learning: Progress and barriers on the road to a learning society. *Compare*, 36(2), 282-283.

Žiljak, T. (2004). Politike cjeloživotnog učenja u Europskoj uniji i Hrvatskoj. *Anali Hrvatskog politološkog društva : časopis za politologiju*, 1(1), 225-243.

Internet izvor

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. (2017). *Strateški okvir promocije cjeloživotnog učenja u Republici Hrvatskoj 2017. - 2021.* Dostupno na https://ec.europa.eu/epale/sites/epale/files/sazetak_strateskog_okvira_priprema.pdf. Pristupljeno 15. rujna 2017.

Izvori o europskim obrazovnim inicijativama u politici obrazovanja odraslih u Hrvatskoj:

1. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, www.mzos.hr
2. Agencija za odgoj i obrazovanje, www.azoo.hr
3. Agencija za strukovno obrazovanje, www.aso.hr
4. Agencija za znanost i visoko obrazovanje, www.azvo.hr
5. Agencija za obrazovanje odraslih, www.aoo.hr
6. Agencija za mobilnost i programe EU, www.mobilnost.hr
7. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, www.ncvvo.hr

5. Programi, oblici i metode ostvarivanja cjeloživotnog obrazovanja/učenja

Očekivani ishodi učenja

Nakon ove tematske cjeline, studenti će moći:

- opisati neka ključna obilježja programa cjeloživotnog učenja
- izložiti neke od metoda i oblika obrazovanja/učenja
- spoznati važnost inovativnog, transformacijskog, projektnog, problemskog učenja i drugih iskustvenih oblika učenja

Program za cjeloživotno učenje

- ❖ Program Europske zajednice usmjeren na sve razine obrazovanja i stručnog usavršavanja.

Sastoji se od četiri sektorska potprograma: **Comenius** (predškolski odgoj i školsko obrazovanje), **Erasmus** (visokoškolsko obrazovanje), **Leonardo da Vinci** (strukovno obrazovanje i osposobljavanje), **Grundtvig** (obrazovanje odraslih) te dva komplementarna programa: **Transverzalni program** (suradnja i inovacije u području cjeloživotnog učenja unutar Europske unije, učenje stranih jezika, razvoj inovativnih informatičkih i komunikacijskih tehnologija, širenje i korištenje rezultata programa) i **Jean Monnet** (podupire institucije koje se bave europskim integracijama).

Slika 5. Program za cjeloživotno učenje

PROGRAM ZA CJELOŽIVOTNO UČENJE			
<p>COMENIUS <i>Predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje</i></p> <p>CENTRALIZIRANE AKTIVNOSTI: MULTILATERALNI PROJEKTI, MREŽE I PRATEĆE MJERE</p> <p>DECENTRALIZIRANE AKTIVNOSTI: PRIPREMNE POSJETE, USAVRŠAVANJE, POSJETE I RAZMJENE, INDIVIDUALNA STUDENTSKA MOBILNOST, COMENIUŠOVA ASISTENSKA MJESTA I PARTNERSTVA (REGIONALNA, BILATERALNA I MULTILATERALNA).</p>	<p>ERASMUS <i>Visoko obrazovanje</i></p> <p>CENTRALIZIRANE AKTIVNOSTI: MULTILATERALNI PROJEKTI, MREŽE I PRATEĆE MJERE</p> <p>DECENTRALIZIRANE AKTIVNOSTI: INDIVIDUALNA STUDENTSKA MOBILNOST (STUDIJ I/ILI PRAKSA) INDIVIDUALNA MOBILNOST NASTAVNOG OSOBLJA (NASTAVA I/ILI OSPOSOBLJAVANJE). PRIPREMNE POSJETE, INTENZIVNI PROGRAMI (IP). ERASMUS INTENZIVNI JEZIČNI TEČAJEVI (EILC).</p>	<p>LEONARDO DA VINCI <i>Stručno obrazovanje i osposobljavanje</i></p> <p>CENTRALIZIRANE AKTIVNOSTI: MULTILATERALNI PROJEKTI, MREŽE I PRATEĆE MJERE</p> <p>DECENTRALIZIRANE AKTIVNOSTI: PRIPREMNE POSJETE (MOBILNOST U POČETNOM STRUČNOM OBRAZOVANJU I OSPOSOBLJAVANJU (IVT). MOBILNOST ZA LJUDE NA TRŽIŠTU RADA (PLM). MOBILNOST ZA PROFESIONALCE U STRUČNOM OBRAZOVANJU I OSPOSOBLJAVANJU (VETPRO). PARTNERSTVA I PRIJENOS INOVACIJA (TOI).</p>	<p>GRUNDTVIG <i>Obrazovanje za odrasle</i></p> <p>CENTRALIZIRANE AKTIVNOSTI: MULTILATERALNI PROJEKTI, MREŽE I PRATEĆE MJERE</p> <p>DECENTRALIZIRANE AKTIVNOSTI: PRIPREMNE POSJETE, USAVRŠAVANJE, POSJETE I RAZMJENE, ASISTENSKA MJESTA. RADIONICE, VOLUNTERSKI PROJEKTI ZA STARIJU DOB</p>
TRANSVERZALNI PROGRAM			
JEAN MONNET PROGRAM			

Metode i oblici obrazovanja/učenja

U stručnoj literaturi cirkuliraju različita određenja i klasifikacije metoda i oblika obrazovanja. Neki autori metode razumijevaju šire od oblika obrazovanja te ističu kako metode odgojno-obrazovnog rada detaljnije određuju pojedine uključene oblike, dok drugi autori metode smatraju putevima koji omogućuju obrazovanje, a oblike načinima organiziranosti obrazovanja.

Reece i Walker (1994, prema Matijević, 2000) klasificiraju nastavne strategije (*teaching strategies*) u tri skupine: *strategije primjerene velikim skupinama*, *strategije primjerene malim skupinama* te *strategije za individualni rad*.

- strategije primjerene velikim skupinama: predavanje, demonstracija, diskusija, debata, strategija „pitanja i odgovori“, videozapisi;
- strategije primjerene malim skupinama: seminar, radionica, "oluja ideja" (*brainstorming*), "zuj" grupe (*buzz groups*), izlet u prirodu, igra uloga, probijanje leda (*ice breaker*), simulacija, studij slučaja (*case study*);

- strategije za individualno učenje i poučavanje: individualni rad na projektima, otvoreno učenje.
- ❖ Nastava s obzirom na prirodu aktivnosti polaznika i nastavnika: mentorska, problemska i istraživačka nastava

Osim spomenutih metoda i oblika spomenimo još neke mogućnosti ostvarivanja obrazovanja / učenja*:

* Određenja pojmova - Pojmovnik politika obrazovanja odraslih (2000). U M. Živčić i P. Puljiz (Ur.) *Međunarodne organizacija o obrazovanju odraslih (1. dio)* (str.111-150). Zagreb: Agencija za obrazovanje odraslih.

■ **kulturalni centri (*cultural centres*)** - u različitim zemljama podrazumijevaju različite oblike organizacije i kulturno-obrazovne djelatnosti. Nastali su na tradiciji popularizacije znanja, dostupnosti kulture i sudjelovanju građana u različitim oblicima stvaralaštva i poticanja intelektualne znatiželje. Najvažnije je usmjerenje na sociokulturni razvoj lokalne zajednice te programe neformalnog obrazovanja djece i odraslih. Najčešća je vezanost centara uz lokalnu zajednicu koja se ogleda u suradnji s različitim lokalnim kulturnim i obrazovnim organizacijama te usmjerenost na lokalne korisnike.

■ **sociokulturna animacija (*socio-cultural animation*)** 1. Programi obrazovanja odraslih koji se provode na razini zajednice, a cilj im je potaknuti razvoj sposobnosti pojedinaca i skupina za sudjelovanje u oblikovanju društvene i političke stvarnosti u kojoj žive. 2. Oblik socijalnog obrazovanja (obrazovanja za korištenje socijalnih vještina i stjecanje uvida u društvene stavove i trendove) kombiniranog s kulturnim obrazovanjem. Najčešće se provodi u okviru lokalne zajednice, u klubovima i lokalnim kulturnim centrima u četvrtima ili susjedstvima koji imaju određene probleme. Kulturna i sociokulturna animacija koriste se za poticanje javnog života ljudi različitih dobi, socijalnih klasa i životnih stilova.

■ **kružok, studijska grupa (*study circle, study group*)** - skupina osoba koja se redovito sastaje zbog zajedničkog proučavanja neke teme ili problema. Skupina nema učitelja sa specijaliziranim znanjem o temi ili problemu, ali može imati osobu osposobljenu za vođenje skupine.

■ **središta za samostalno učenje (*center for independent learning*)** - središta općeobrazovne prirode koja omogućuju odraslima slobodan pristup jednom od oblika neformalnog obrazovanja - organiziranom samostalnom učenju.

■ **burza znanja (*learning exchange*)** - informativni centar, svojevrsna obrazovna brokerska agencija koja nastoji povezati one koji žele učiti i one koji im u tome mogu pomoći. Mjesto susreta potencijalnih davatelja obrazovnih usluga i potencijalnih konzumenata.

■ **tjedan cjeloživotnog učenja (*lifelong learning week*)** - nacionalna obrazovna kampanja, čiji je cilj podizanje svijesti o važnosti učenja i obrazovanja. Radi se o UNESCO-ovoj inicijativi koja je pokrenuta 1999. godine, a svake godine obilježava se u brojnim zemljama na svim kontinentima kako bi se senzibilizirala javnost za cjeloživotno učenje, promicala kultura učenja te potaknula osobna motivacija.

■ **učenje na daljinu (*distance learning*)** - proces učenja u kojem je onaj tko uči fizički udaljen od poučavatelja, a odvija se putem komunikacijskih sredstva: dopisivanjem, radiom, TV-emitiranjem, telefonom, računalom ili nosačima slikovnog i zvučnog zapisa (video, CD). U poučavanju se koriste posebno pripremljeni materijali koji se šalju pojedincu ili skupini koja uči. Napredak učenika prati se pisanim ili snimljenim zadacima koji se šalju nastavniku, a on ih ispravlja i vraća.

■ **e-učenje (*e-learning*)** - multimedijalno učenje uz pomoć informatičke i komunikacijske tehnologije.

■ **samoobrazovanje (*self-education*)** 1. Obrazovanje samostalnim naporima osobe (samouk, autodidakt) bez formalnih poduka ili drugog oblika organizirane ili mentorske potpore poučavatelja. Važna je zadaća suvremene didaktike traženje djelotvornih strategija za osposobljavanje učenika za samoobrazovanje. Učenje istraživanjem i otkrivanjem, učenje rješavanjem problema te svi drugi oblici iskustvenog učenja mogu više pridonijeti osposobljavanju za samoobrazovanje od strategija tradicionalne nastave. 2. Obrazovanje na vlastiti trošak, polaznik sam snosi troškove obrazovanja.

■ **neovisno, samostalno učenje (*independent learning*)** - samostalno učenje pojedinca, obično, iako ne uvijek, samoinicijativno te s minimalnim ili nikakvim usmjeravanjem ili pomoći druge osobe ili institucije.

■ **samousmjereno učenje (*self-directed learning*)** - proces učenja kod kojeg pojedinci preuzimaju inicijativu, sami ili uz nečiju pomoć, za utvrđivanje svojih obrazovnih potreba, ciljeva učenja i resursa potrebnih za učenje te za izbor i implementaciju strategija učenja i evaluaciju ishoda učenja.

■ **informatičke vještine i vještine komunikacijske tehnologije** - vještine potrebne za djelotvorno korištenje informatičke i komunikacijske tehnologije

■ **iskustveno učenje (*experiential learning*)** - učenje izvedeno iz općeg životnog iskustva ili određenih aktivnosti učenika, uglavnom izvan tradicionalnog (pedagoškog) okruženja.

■ **certifikacija (*certification*)** - proces izdavanja javnih isprava, certifikata koji služe kao formalni dokaz postignuća i osobina pojedinca, proizvoda/usluge ili organizacije na temelju službenog postupka ocjenjivanja.

■ **vrednovanje informalnog / neformalnog učenja (*validation of informal/nonformal learning*)** - postupak procjene i priznavanja širokog raspona znanja, know-how, vještina i

kompetencija koje ljudi stječu tijekom svog života unutar različitih okružja, primjerice obrazovanja, rada i slobodnog vremena.

■ **informiranje i savjetovanje (*informing and counselling*)** - proces tijekom kojeg se korisniku pomaže sagledati vlastite mogućnosti u svrhu donošenja odluke o najprimjerenijim izborima obrazovanja, rehabilitacije i zapošljavanja. Može biti individualno i skupno.

■ **vođenje u obrazovanju (*leadership in education*)** - uključuje vođenje ljudi, vođenje i upravljanje organizacijom, te uvođenje promjena.

■ **projekt učenja (*learning project*)** - čini nekoliko povezanih "epizoda učenja", obično raspoređenih u vremenu, a nerijetko i različitih po metodama učenja. Različite „epizode“ (npr. čitanje, gledanje obrazovne TV emisije) povezuje u "projekt" zajednički sadržaj. Prema A. Toughovu određenju, "projekt učenja" traje najmanje sedam sati (jedan radni dan), a može biti raspoređen i u nekoliko dana ili mjeseci (ako traje stotinu ili više sati). Sama želja da se nešto uči, bez jasno određenoga cilja, ne smatra se "projektom učenja". Isto tako, da bi se obrazovni napor mogao nazvati "projektom", postignuta promjena treba se zadržati barem dva dana.

Važnost inovativnog, transformacijskog, projektnog, problemskog učenja i drugih iskustvenih oblika učenja

Matijević (2013) razmatra neke od didaktičkih mogućnosti i rješenja oslanjanjem na strategije aktivnog i iskustvenog učenja izvan konteksta tradicionalnog razredno-predmetno-satnog modela poučavanja. To su:

- *inovativno učenje* - usmjereno budućnosti uz koje je važna anticipacija ili predviđanje umjesto pasivnog prilagođavanja postojećem te participacija, odnosno aktivno sudjelovanje subjekta koji uči;
- *anticipativno učenje* - aktiviranje fantazije, stvaralaštva, te uzimanje u obzir razvojnih težnji i vrijednosti;
- *adaptivno učenje* - suprotno od inovativnog učenja, tj. učenje kao mijenjanje pojedinca na osnovi prethodnih iskustava;
- *transformacijsko učenje* - učenje kao aktivan, socijalni odnos subjekata koji uče i koji samostalno konstruiraju (konstruktivizam) vlastiti sustav znanja;
- *projektno učenje* - učenje u socijalnom i kulturnom okruženju, potiče razvoj istraživačkih metoda te samostalnost i inovativnost;
- *učenje zasnovano na praksi i problemu* - učenje usmjereno na praktično znanje i rad te bavljenje stvarnim praktičnim problemima.

Iskustvene metode učenja (Jarvis, 2003) - pažnja (razvoj stanja postojanja i spoznaje), kreativno mišljenje i ubrzano učenje, načelo vježbaonice (glumljenje, simulacija i kreativno izražavanje); susret (bolja samospoznaja), rad u skupinama, svijet mašte (uporaba mašte i intuicije za istraživanje unutarnjeg života)

Ključni pojmovi

Određenja nekih temeljnih pojmova važnih za razumijevanje ovoga područja su navedena u tekstu

Pitanja za razmišljanje i raspravu

1. Koje aktivnosti se ostvaruju u sklopu Tjedna cjeloživotnog učenja?
2. Koje metode i oblici su prema vašim iskustvima najprimjereniji za poučavanje?
3. Možete li što detaljnije opisati kakav je vaš odnos prema iskustvenim oblicima učenja?
4. Koje su ključne razlike između samoobrazovanja, samostalnog i samousmjerenog učenja?
5. Razmislite koliko ste "projekata učenja" ostvarili tijekom posljednjih šest mjeseci?
6. Koje su ključne razlike između tradicionalnih i suvremenih nastavnih metoda?

Popis literature za daljnje čitanje

Matijević, M. (2013). Didaktičke strategije za stjecanje nekih ključnih kompetencija u obrazovanju odraslih. U M. Matijević i T. Žiljak (Ur.), *Ključne kompetencije u obrazovanju odraslih - Zbornik radova 6. međunarodne konferencije o obrazovanju odraslih* (str. 127-137). Vodiče: Hrvatsko andragoško društvo.

Matijević, M. (2013). Multimedijaska i konstruktivistička didaktika u učionici iz 19. stoljeća: Između kulture učenja i kulture poučavanja. U N. Hrvatić i A. Klapan (Ur.), *Pedagogija i kultura* (str. 291-299). Zagreb: Hrvatsko pedagogijsko društvo.

Matijević, M. (2000). *Učiti po dogovoru*. Zagreb: CDO Birotehnika.

Pojmovnik politika obrazovanja odraslih (2000). U M. Živčić i P. Puljiz (Ur.) *Međunarodne organizacija o obrazovanju odraslih (1. dio)* (str.111-150). Zagreb: Agencija za obrazovanje odraslih.

UNESCO guidelines for the Recognition, Validation and Accreditation of the Outcomes of Nonformal and Informal Learning (2012). UNESCO. Dostupno na <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002163/216360e.pdf>.

Vodič kroz Program za cjeloživotno učenje za 2013. - Dio IIa: Potprogrami i aktivnosti <http://ec.europa.eu/llp>

6. Odrasli u procesu učenja (promjene obrazovanja / učenja, teorije učenja, stilovi učenja, okruženje za učenje)

Očekivani ishodi učenja

Nakon ove tematske cjeline, studenti će moći:

- objasniti utjecaj globalnih trendova na promjene u dinamici učenja i stjecanja znanja
- razumjeti osnovne karakteristike određenih teorija učenja i stilova učenja
- prepoznati čimbenike koji utječu na kvalitetu okruženja za učenje i poučavanje

Refleksije globalnih trendova na promjene u dinamici učenja i stjecanja znanja

- ❖ Suvremena odgojno - obrazovna praksa postaje sve složenija i nisu joj više primjereni jednostavni obrasci.
- ❖ Razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija, globalizacija, demografske promjene, studenata u tercijarnom obrazovanju diljem svijeta, širenje privatnog obrazovanja, nestanak jasnog razgraničenja državnog i privatnog te poduzetničke inicijative u odgojno-obrazovnim ustanovama i izvan njih.
- ❖ Sve te promjene mijenjaju način stjecanja i prenošenja znanja, mijenjaju se naši pogledi o tome kako organizirati učenje, gdje učiti, kada i s kojim ciljem/svrhom.

Kako učimo? Dostupnost informacijsko - komunikacijske tehnologije

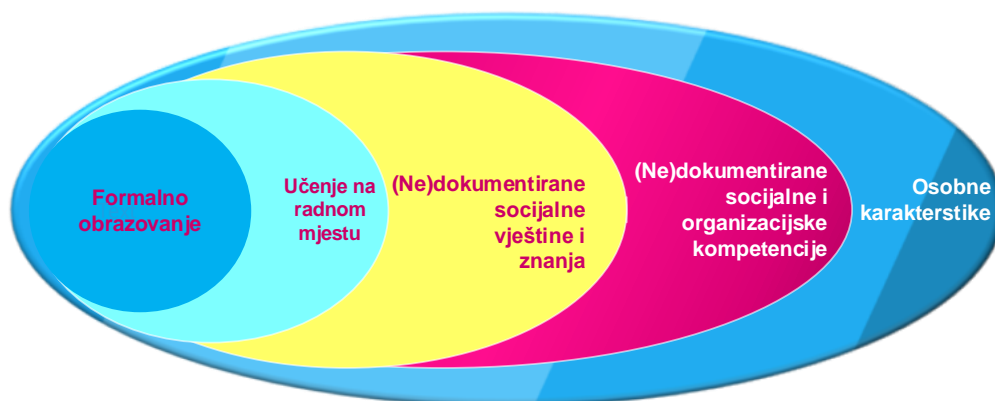
- ❖ Razvoj IKT je revolucionarno utjecao na organizaciju učenja, jer omogućuje vrlo fleksibilno učenje.
- ❖ Nove mogućnosti osiguravaju obrazovne procese na velikim udaljenostima, neovisno o vremenskim ograničenjima i u realnom vremenu. Obrazovanje i studij na daljinu sve se više koristi, čak i u manje razvijenim obrazovnim sredinama.
- ❖ Brojna sveučilišta nude on-line tečajeve i cjelovite studijske programe na preddiplomskoj i diplomskoj razini.
- ❖ Takav napredak očito ima revolucionarni potencijal za učene i obrazovanje, a ideji mobilnosti daje posve novo značenje.

Gdje učimo? Mnogobrojna područja učenja

- ❖ Pojmovi poput "refleksije", "iskustva", "učenja temeljenog na iskustvu", "kompetentnosti" i "spoznaje" na radnom mjestu odražavaju istaknute diskurse o učenju na radnom mjestu.

- ❖ Prethodno stečeno znanje/učenje (*Prior learning*) - uključuje sve vještine, koje je pojedinac stekao tijekom cijeloga života. Uključuje formalno, neformalno i informalno stečeno znanje, vještine, sposobnosti.

Slika 6. Prethodno stečeno znanje/učenje (*Prior learning*)

Kada učimo? Fleksibilnost

- ❖ Fleksibilnost u učenju odraslih odnosi se na fleksibilnost u vremenu (tijekom dana, tjedna), ali i u cjelokupnom životnom razdoblju pojedinca. Može se odvijati na poslu, organizirano ili ne, u slobodnom vremenu, u različitim životnim razdobljima.

S kojim ciljem/svrhom učimo?

- preuzimanje odgovornosti za vlastito učenje;
- nužnost razvijanja stvarne potrebe i želje za cjeloživotnim obrazovanjem, pozitivnog stava prema obrazovanju, razvoja sposobnosti učenja ili "učenje učenja";
- razvoj motiviranih i osposobljenih učenika za trajno (samo)učenje, (samo)obrazovanje;
- naučiti kako učiti zbog iznimne važnosti jer se pojedinac može samo na taj način razviti u samostalnog učenika što je cilj suvremenoga obrazovanja;

■ ■ ■ Nove dimenzije u dinamici učenja i stjecanja znanja

- ❖ Učenje ima središnju važnost u ljudskom životu.
- ❖ Učenje je kompleksno i višeznačno, ne možemo ga izjednačavati s obrazovanjem.

- ❖ Ljudi uče, stalno, neformalno, informalno i formalno, u mnogim različitim okruženjima: na radnim mjestima, u obiteljima, u aktivnostima slobodnog vremena, u aktivnostima lokalne zajednice, te u političkom djelovanju.
- ❖ Sve donedavno znanstvenici su malo pozornosti posvećivali informalnom učenju koje je najprisutniji oblik učenja u čitavom spektru načina ostvarivanja cjeloživotnog učenja i obrazovanja.
- ❖ Učenje je često neplanirano, skriveno, te može biti konstruktivno ili destruktivno.
- ❖ Većina onoga što ljude čini kompetentnima, snalažljivima i spretnima je uvelike prikrieno, instinktivno, intuitivno, teško razumljivo.
- ❖ *Učenje ima središnju važnost u ljudskom životu – bitnu poput posla ili prijateljstva. Učenje je primaran način prilagodbe ljudskih bića: ako ne naučimo, možda nećemo preživjeti, a sigurno nećemo niti prosperirati (David Kolb).*

■ ■ ■ Četiri perspektive/leće učenja

1. **Učenje kao stjecanje znanja** - vještina ili kompetencija, pojam, nov jezik, navika, ekspertiza ili mudrost koje pojedinac stječe kroz iskustva učenja.
2. **Učenje kao refleksija** - aktivno građenje znanja, stvaranjem novih značenja i realnosti.
3. **Učenje kao proces utemeljen na zajednicama praksi** - sudjelovanje u svakodnevnim aktivnostima unutar pojedinih zajednica prakse.
4. **Učenje kao utjelovljeni suizranjajući proces** - učenje koje izranja iz odnosa koji se razvijaju među svim ljudima i svime u određenoj situaciji.

Iako se ponekad preklapaju i razlike se gube, svako stajalište sugerira vlastitu definiciju učenja kao procesa promjena zbog čega je jedna sveobuhvatna definicija u ovome slučaju neprihvatljiva

■ ■ ■ Teorije učenja

Poznavanje različitih teorija učenja učitelju omogućuje izbor te razumijevanje, analizu, interpretaciju i osvješćivanje vlastitoga rada što doprinosi učinkovitosti procesa učenja i poučavanja

Ključne teorije učenja

- ❖ Značajke ključnih teorija učenja razlikuju se obzirom na razmatranje procesa učenja, lokus učenja, svrhu, ulogu učitelja, ostvarivanje i druge čimbenike.
- ❖ Pet orijentacija učenja utemeljenih na različitim pretpostavkama o prirodi učenja.

■ Bihevioristička teorija učenja – (Guthrie, Hull, Pavlov, Skinner, Thorndike, Watson...)

- promjena u ponašanju;
- podražaji u vanjskom okruženju;
- ostvarivanje promjene ponašanja u određenom smjeru; osiguravanje okruženja koje potiče određena djelovanja;
- bihevioristički ciljevi;
- obrazovanje temeljeno na kompetencijama, razvoj vještina i osposobljavanje.

■ Kognitivna teorija učenja – (Ausubel, Bruner, Gagne, Koffka, Köhler, Lewin, Piaget...)

- unutarnji mentalni proces (uključujući uvid, obradu informacija, pamćenje, percepciju);
- unutarnje kognitivno strukturiranje;
- razvoj sposobnosti i vještina za bolje učenje;
- strukturiranje sadržaja aktivnosti učenja;
- kognitivni razvoj, inteligencija, učenje i memorija, karakteristike dobi; učenje o tome kako učiti.

■ Humanistička teorija učenja (Maslow, Knowles, Rogers, Mezirow...)

- osobna aktivnost za ostvarivanje potencijala;
- afektivne i kognitivne potrebe;
- ostvarivanje samoaktualizacije;
- ostvarivanje autonomije;
- promicanje razvoja cjelokupne ličnosti;
- andragogija;
- samostalno učenje.

■ Socijalna teorija učenja (Miller, Dollard, Bandura, Vygotsky...)

- interakcija i promatranje drugih u društvenom kontekstu;
- interakcija osobe, ponašanja i okruženja;

- oblikovanje novih uloga i ponašanja;
- oblikovanje i usmjeravanje novih uloga i ponašanja;
- socijalizacija, društvene uloge, mentorstvo, lokus kontrole.

■ Konstruktivistička teorija učenja (Candy, Dewey, Lave, Piaget, Rogoff, Vygotsky...)

- konstruiranje značenja iz iskustva;
- pojedinačno unutarnje konstruiranje stvarnosti;
- konstruiranje znanja;
- omogućavanje smisla i rasprave o smislu s učenikom;
- iskustveno učenje, samostalno učenje;
- transformacija perspektive;
- refleksivna praksa.

■ ■ ■ Stilovi učenja

- ❖ Stil učenja (*learning style*) - ukupnost metoda rješavanja problema, razmišljanja i učenja koji najbolje odgovaraju nekoj osobi.
- ❖ Razumijevanje individualnih stilova učenja osnova je za poboljšanje individualnog učenja izborom odgovarajućih metoda učenja i poučavanja te uvjet za poboljšanje timskog i organizacijskog učenja.
- ❖ Postoje različite teorije o stilovima učenja i upitnici kojima se oni utvrđuju.
- ❖ Kolbov ciklus učenja podupire veliki broj istraživanja o učenju. Četiri faze iskustvenog učenja: konkretno iskustvo → refleksivno promatranje → apstraktno razmišljanje → aktivno eksperimentiranje.
- ❖ Peter Honey i Alan Mumford dopunili su Kolbov ciklus i definirali četiri stila učenja: *aktivisti, mislioci, teoretičari i pragmatičari*.

Obzirom na naglašenost pojedinog stupnja spoznavanja mogu se razlikovati četiri modaliteta učenja i s njima povezana četiri stila učenja odnosno tipa odraslih učenika (Honey i Mumford, 1992):

1. **akomodacijski / prilagodljivi stil** (aktivist, eng. *accomodater*, theory to reality);
2. **divergentni stil** (mislioc/reflektičar, eng. *divergent thinker, brainstormer*);
3. **asimilacijski stil** (teoretičar, eng. *systems thinker, connection maker*);
4. **konvergentni stil** (pragmatičar, eng. *convergent thinker, solution finder*).

Konkretno iskustvo (aktivist):

- prevladava pri učenju i spoznavanju ljudi koji su uspješniji ako su izloženi neposrednim iskustvima u različitim situacijama;
- čuvstvena komponenta prevladava nad razmišljanjem;
- više ih privlači kompleksnost neposrednog doživljaja nego teorija i generalizacija; najbolje uče iz kratkih zadata "tu i sada";
- drže do međusobnih kontakata i odlučuju prije svega na osnovi intuicije;
- manje su uspješni pri učenju u situacijama gdje imaju samo pasivnu ulogu.

Refleksivno promatranje (reflektičar):

- značajka je ljudi koji pokušavaju svaku situaciju i ideju razumjeti pažljivim promatranjem i slušanjem;
- zanima ih kako nešto funkcionira i više se oslanjaju na razmišljanje, nego na djelovanje;
- važno im je prikupljanje informacija, promišljanje o tim informacijama i utvrđivanje mogućih posljedica; cijene strpljivost, nepristranost, promišljenost;
- ne odgovaraju im situacije u kojima nemaju mogućnost planiranja.

Apstraktna konceptualizacija (teoretičar):

- karakteristična je za ljude kojima je važno logičko zaključivanje i opće ideje;
- skloniji su stvaranju općih teorija nego razumijevanju specifičnosti trenutačne situacije;
- za njih je karakteristično sistematično planiranje, količinska analiza, korištenje simbolima; najbolje uče ako mogu promatrati pojave kao sustave, koncepte, modele ili teorije;
- zanimaju ih ideje iako su te ideje daleko od stvarne situacije.;
- njihovo je učenje manje učinkovito, ako se temelji samo na aktivnostima koje ne uključuju prethodno spomenute mogućnosti.

Aktivno eksperimentiranje (pragmatičar):

- podrazumijeva aktivno utjecanje na ljude i situacije;
- naglasak je na praktičnosti, primjenljivosti i djelovanju a ne na promatranju. Uporište je na tome "što djeluje", a ne na tome "što je zbilja";

- uče najbolje kada postoji jasna povezanost između *nastavnih sadržaja* i stvarnih problema na radnom mjestu kako bi spoznali tehnike i procesa koje mogu odmah upotrijebiti u svojem okruženju;
- postižu slabije rezultate u učenju ako ne vide povezanost između nastavnih sadržaja i svoje stvarnosti (Marentič-Požarnik, 1994, str. 479-478).

VAK teorija (vizualni, auditivni i kinestetički stilovi učenja) i Kolbovi stilovi učenja

- ❖ **Vizualni stil** - karakterizira osobe koje svijet doživljavaju u slikama. Koriste vidni dio mozga da sebi predoče stvarnost. Njihovim mozgom stalno kolaju slike pa je to i razlog zašto brzo govore - da bi "ulovili" korak sa svojim slikama.
- ❖ **Auditivni stil** - karakterizira osobe koji više pažnje pridaju riječima koje se izgovaraju. Često je njihov govor pun melodije. Važne su im riječi i kako one zvuče.
- ❖ **Kinestetički stil** - kinestetičke osobe oslanjaju se na pokret i osjet dodira. Obično govore sporije i koriste se riječima iz fizičkog svijeta. One više vole praktično raditi i to je način na koji uče.

Okruženje za učenje

- ❖ "Poticajna obrazovna sredina" (implicira atraktivne i moćne medije i drugu opremu) i "poticajna obrazovna okolina" (podrazumijeva socijalno okruženje) su veoma poželjni za stjecanje ključnih kompetencija (Matijević, 2013, str. 130).
- ❖ *Fizičko i socijalno okruženje* snažno uvjetuje proces i rezultat oblikovanja učenja mladih i odraslih.
- ❖ *Fizičko okruženje* osim prostora u kojemu se realizira nastavna aktivnost, nastavnih sredstava i pomagala te prirodne okoline (npr. temperatura prostora, doba dana...) podrazumijeva poticajnu obrazovnu sredinu odnosno mogućnost primjene fleksibilnih komunikacijskih medija (kao što su npr. internet, mobilni telefoni, kabela i satelitska televizija) i drugu opremu.
- ❖ *Socijalno okruženje (ili poticajna obrazovna okolina)* podrazumijeva uvjetovanost ciljeva i strategija učenja i poučavanja činjenicom da je motiviranost za učenje socijalno i individualno uvjetovana, a i ishodi učenja ovise o socijalnoj sredini u kojoj se učenje događa.

- ❖ Novo multimedijско okruženje za učenje podrazumijeva različite putove dolaženja do spoznaje - i orijentirano je na sveobuhvatni pristup aktivnome učenju.
- ❖ Transformacija e-learning-a u m-learning (u fleksibilno, mobilno i otvoreno učenje (Keegan, 2002).
- ❖ Važnost projektnog i problemskog učenja, inovativnog i transformacijskog učenja, različitih oblika otvorenog učenja /poučavanja i učenja na daljinu.
- ❖ Učenje za promjenu – važan čimbenik cjeloživotnog učenja mladih i odraslih.

Ključni pojmovi

Stil učenja (*learning style*) - ukupnost metoda rješavanja problema, razmišljanja i učenja koji najbolje odgovaraju nekoj osobi. Kao prepoznatljivi stilovi učenja spominju se auditivni, vizualni i kinestetički.

Strategija učenja (*learning strategy*) - način ostvarivanja ciljeva učenja, primjerice učenje istraživanjem (*learning by research*), učenje otkrivanjem (*learning by discovery*), učenje aktivnim radom (*learning by doing*), iskustveno učenje (*learning by experience*) itd.

Učenje odraslih (*adult learning*) - psihički proces pomoću kojega se događa svako obrazovanje, osposobljavanje i odgajanje. Može biti spontano, namjerno (organizirano) i nenamjerno.

Pitanja za razmišljanje i raspravu

1. Što je za vas bit učenja? Što za vas znači učenje? Kakva shvaćanja i uvjerenja imate o učenju?
2. Pokušajte analizirati teorije učenja u odnosu na perspektivu učenja, lokus učenja, svrhu, ulogu učitelja, te manifestaciju u procesu učenja.
3. Koja od navedenih teorija učenja najbolje odgovara vašem razumijevanju učenja?
4. Da li učiteljevo subjektivno razumijevanje prirode učenja utječe na njegovu ulogu u procesu učenja i poučavanja?
5. Kako biste procijenili vaš stil učenja? Na temelju kojih pokazatelja?

6. Koji čimbenici u okviru okruženja za učenje utječu na efikasnost procesa učenja i poučavanja?

Popis literature za daljnje čitanje

Čepić, R. (2009). Razvoj infrastrukture kontinuiranog učenja i stvaranja znanja: višestruke perspektive. *Pedagogijska istraživanja*, 6(1-2), 163-178.

Dryden, G. i Vos, J. (2001). *Revolucija u učenju*. Zagreb: Educa.

Honey, P. i Mumford, A. (1982, 1992). *Manual of Learning Styles* (3th edition). Peter Honey.

Marentić Požarnik, B. (1994). Učni in spoznavni stili – ključ za razumevanje pomembnih medsebojnih razlik v učenju in poučevanju. (1.del: Kolb) *Sodobna pedagogika*, 45 (9-10), 473-490.

Matijević, M. (2013). Didaktičke strategije za stjecanje nekih ključnih kompetencija u obrazovanju odraslih. U M. Matijević i T. Žiljak (Ur.), *Ključne kompetencije u obrazovanju odraslih* (str. 127-137). Vodice.

Matijević, M. (2007). Novo (multi)medijsko okruženje i cjeloživotno obrazovanje. *Andragoške studije: časopis za proučavanje obrazovanja i učenja odraslih*, 2, 168-177.

Previšić, V., Šoljan, N. N. i Hrvatić, N. (Ur.) (2007). *Pedagogija: prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja* (svezak 1. i svezak 2.). Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.

Puljiz, I., Živčić, M. (Ur.) (2009). *Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih* (1). Zagreb: Agencija za obrazovanje odraslih.

XXX Kako uspješno poučavati odrasle (2012). Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.

XXX UNESCO-ovo SVJETSKO IZVJEŠĆE: Prema društvima znanja. (2006). Zagreb: Educa.

Internet izvori

Overview of Learning Styles. (2017). Dostupno na <https://www.learning-styles-online.com/overview/> Pristupljeno 12. rujna 2017.

7. Značaj obrazovne biografije i individualnog obrazovnog plana za planiranje daljnjeg obrazovanja

Očekivani ishodi učenja

Nakon ove tematske cjeline, studenti će moći:

- kritički analizirati svoj odnos prema obrazovanju kroz sva životna razdoblja (djetinjstvo, mladost i odraslost) primjenom metode obrazovne biografije
- objasniti važnost individualnog obrazovnog plana za planiranje daljnjeg obrazovanja

Obrazovna biografija

- metoda i alat za snimanje obrazovanja, praćenje tijeka obrazovanja/učenja kroz životna razdoblja pojedinca;
- omogućuje pojedincu oblikovanje vlastitoga mišljenja i identiteta te daljnjega individualnoga obrazovanoga plana;
- put do boljšega razumijevanja vlastitog profesionalnog razvoja i identiteta;
- tri ključne karakteristike obrazovne biografije (Alheit i dr., 1995, str. 172–183)): biografija obuhvaća socio-kulturno okruženje pojedinca, biografijom otkrivamo individualno iskustvo pojedinca; biografija obuhvaća vremensku dimenziju pojedinca i društva;
- razlikujemo tri osnovna puta/oblika obrazovanja: formalno obrazovanje / učenje, neformalno obrazovanje / učenje i informalno učenje.

Važnost samosvijesti i identiteta

- samosvijest - znanje o sebi, karakteristikama, interesima, motivaciji i potrebama;
- identitet - skup odnosa koje pojedinac uspostavlja prema sebi; koncept profesionalnog identiteta postavlja mnogobrojna otvorena pitanja i izazove: Tko su suvremeni odgajatelji? Kako definiraju sebe i identitet? Što određuje identitet koji odgajatelji opisuju kao svoj identitet? Kako identiteti utječu na kvalitetu procesa ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja?
- osvješćivanjem svojih karakteristika, interesa, motivacije i formalno /neformalno stečenih kompetencija, jača se samosvijest i ljudsko samopouzdanje koje pomaže pojedincima prepoznati i preuzeti odgovornost za svoje živote i aktivnu ulogu u njemu;
- primjenom biografske metode može se dobiti uvid u to kako pojedinci doživljavaju i pozicioniraju svoju profesionalnu ulogu, te kako procjenjuju važnost i ulogu različitih vanjskih utjecaja na oblikovanje svojega profesionalnoga identiteta.

Ciljevi i svrha primjene

- analizirati vlastitu prošlost (kako se učilo), sadašnjost (koliko se zna i kako se uči) i budućnost (kako će se učiti i obrazovati);
- pojačava samosvijest pojedinca i potiče svjesno planiranje budućih aktivnosti;
- doprinosi osobnom razvoju pojedinca;
- pojedinac bolje razumije važnost događaja i prijelaznih razdoblja u svom životu i stječe osjećaj vlastitog identiteta;
- pomaže pojedinac prepoznati i preuzeti odgovornost za vlastiti život i aktivnu ulogu u životu.

Kako se oblikuje obrazovna biografija?

- pojedinac ne može razviti svoju obrazovnu biografiju neovisno o društveno - povijesnim okolnostima, odnosno svaka je obrazovna biografija odraz društvenih promjena zbog čega se mijenja i pojedinac;
- utjecaj suvremenog društva na obrazovnu biografiju pojedinca;
- formalni, neformalni i informalni oblik obrazovanja /učenja;
- analiza svih oblika obrazovanja/učenja bez obzira na stupanj namjernosti /organiziranosti, strukturiranost uvjeta ostvarivanja učenja, funkcionalnost /neposrednu primjenjivost znanja, vještina i stavova te certificiranost obrazovnih ishoda.

Značaj, sadržaj i različiti načini oblikovanja individualnog obrazovnog plana

- suvremena uloga odgajatelja podrazumijeva kontinuirano dokumentiranje vlastitog razvoja, praćenje promjena i djelovanja na **okolinu**;
- **mapa profesionalnog razvoja** (portfolio, mapa stručnog razvoja, radna mapa...) osmišljena i integrirana zbirka radova odgajatelja te **daje izvrstan pregled dokumentacije o profesionalnom radu iz širokog spektra odgajateljevih uloga**;
- svrha mape profesionalnog razvoja je pružiti autentičan dokaz o znanjima, vještinama i profesionalnom razvoju odgajatelja; motivirati odgajatelje na kritičko promišljanje o jakim stranama i slabostima vlastitog rada i postavljanje realističnih ciljeva u okviru vlastitog profesionalnog razvoja te im omogućiti kompetentnu i cjelokupnu prezentaciju svoga rada;
- individualni obrazovni plan: sredstvo organizacije življenja i učenja, motivacije, procjene uspješnosti, pomoć pri planiranju, organizaciji i provedbi odgojno-obrazovnog procesa;

- vrste individualnih obrazovnih planova s obzirom na vrste obrazovanja i stupanj strukturiranosti kurikuluma (formalno/neformalno obrazovanje), strukturiranost obrazovnog procesa (organizirano obrazovanje, samostalno učenje), ciljne skupine u obrazovanju i njihove karakteristike (redovni, izvanredni studenti, zaposleni, nezaposleni...), trajanje obrazovanja (kraći, višegodišnji obrazovni programi);
- ključne sastavnice individualnih obrazovnih planova: obrazovna biografija, identificiranje obrazovnih potreba, uvjeta i mogućnosti, određivanje vizije i temeljnih dimenzija obrazovnog plana, akcijski plan obrazovanja;
- praćenje i vrednovanje individualnih obrazovnih planova.

Ključni pojmovi

Biografska metoda (*biography method*)- zapis ili snimanje života i životnih iskustava pojedinaca, skupina, organizacija

Refleksivno učenje (*reflective learning*) - učenje u kojemu se refleksivni polaznik stalno osvrće na to što uči, kako uči, kako koristi naučeno, koje su njegove jake i slabe strane u učenju, koji su mu prioriteta u učenju, kako ih može postići te kako napreduje prema svojim obrazovnim ciljevima

Profesionalni razvoj (*professional development*) - osoban, implicitan konstrukt koji se oblikuje u osobnoj povijesti pojedinca kao svojevrsan talog svih njegovih iskustava, doživljaja i spoznaja s fenomenom poimanja te ima ulogu kompasa u životu pojedinca, što se iskazuje u kvalitativno različitim načinima razumijevanja, interpretiranja i djelovanja pojedinca (Valenčić-Zuljan, 2001)

Iskustveno učenje (*experiential learning*) - učenje izvedeno iz općeg životnog iskustva ili određenih aktivnosti učenika, uglavnom izvan tradicionalnog (pedagoškog) okruženja

Pitanja za razmišljanje i raspravu

1. Što nam otkrivaju obrazovne biografije?
2. Kako razvoj samosvijesti i identiteta utječe na razvoj pojedinca i njegove obrazovne biografije?

3. Pokušajte analizirati vlastita iskustva u dosadašnjim oblicima obrazovanja/učenja primjenom metode obrazovne biografije.
4. Obrazložite zašto je važan individualni obrazovni plan?

Razmislite o važnosti refleksije za profesionalni razvoj odgajatelja/učenja.

Popis literature za daljnje čitanje

Alheit, P., Bron-Wojciechowska, A., Brugger, E. i Dominace, P. (Ur.) (1995). *The Biographical Approach in European Adult Education*. Wien: Rema Print.

Erben, M. (1998). Biography and Research Method. U M. Erben, (Ur.), *Biography and Education. A Reader*. London: Falmer Press.

Šćulac, V. (2017). *Skriveno u vidljivom: što nam otkrivaju obrazovne biografije odgajatelja* (diplomski rad). Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Tatalović Vorkapić, S., Vujičić, L. i Čepić, R. (2014). Preschool teacher Identity. Breen, Paul (Ed.), *Cases on Teacher Identity, Diversity, and Cognition in Higher Education*. (pp. 22-60). Hershey, PA 17033, USA: IGI Global.

Valenčič Zuljan, M. (2001). Modeli in načela učiteljevega profesionalnega razvoja. *Sodobna pedagogika*, 52(2), 122–141.

Vilič Klenovšek, T. i Pavlič, U. (Ur.) (2013). *Ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje neformalno in priložnostno pridobljenega znanja odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

8. Kompetencije i profesionalizam učitelja / odgajatelja

Očekivani ishodi učenja

Nakon ove tematske cjeline, studenti će moći:

- objasniti što su "ključne kompetencije" ili "kompetencije 21. stoljeća" i kako se reflektiraju u odgoju i obrazovanju
- opisati kako Europski referentni okvir uvodi ključne kompetencije u odgojno-obrazovnu praksu
- odrediti kakav je odnos između ključnih i profesionalnih kompetencija
- analizirati profesionalne kompetencije učitelja /odgajatelja i implikacije za praksu

Što su "ključne kompetencije" ili "kompetencije 21. stoljeća"?

- ❖ Kompetencije predstavljaju dinamičku kombinaciju kognitivnih i metakognitivnih vještina, znanja i razumijevanja, međuljudskih i praktičnih vještina te etičkih vrijednosti (*Tunning projekt*).
- ❖ Sposobnost uporabe znanja, vještina i osobnih, socijalnih i metodoloških sposobnosti u studiju, radu ili u osobnom i profesionalnom razvoju (*Europski kvalifikacijski okvir*).
- ❖ Vrste i namjena različitih kompetencija: ključne kompetencije, generičke ili opće (prenosive u različita područja djelovanja) i područno specifične / profesionalne (svojevrsne određenoj disciplini ili struci) i organizacijske kompetencije.
- ❖ Ključne kompetencije su osnova ili ishodište za razvoj specifičnih / stručnih kompetencija.
- ❖ Ključne kompetencije su sposobnost pojedinca da stečeno znanje i vještine u skladu sa svojim vrijednostima i stavovima koristi u kompleksnim, raznovrsnim i nepredvidljivim okolnostima.

Koje ključne kompetencije zahtjeva moderno doba?

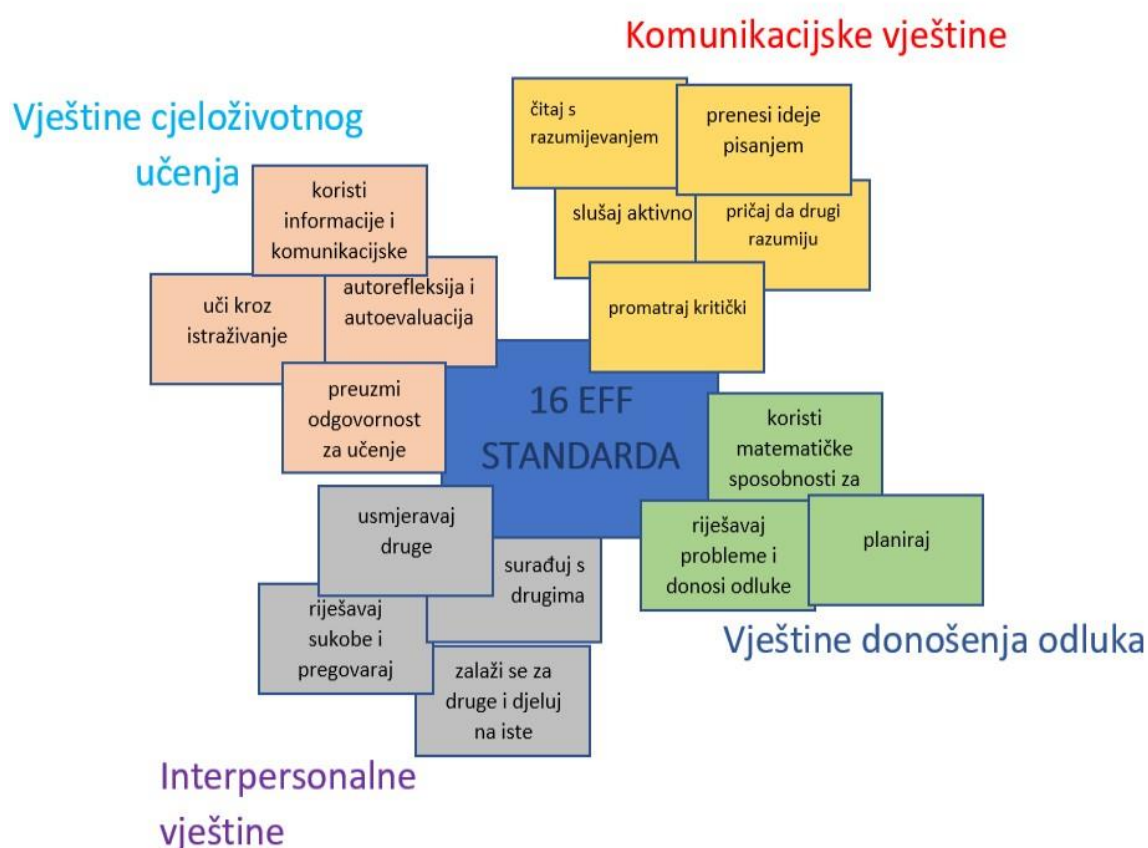
Mnogi se znanstvenici bave sa kompetencijama koje traži moderan način rada i života. Empirijski rezultati recentnih istraživanja pokazuju da se traže 4 područja osposobljenosti pojedinca. Kompetencije ljudi u 21. stoljeću su:

- sposobnost učenja, znanje samostalnog učenja i upravljanja svog obrazovanja;
- znati komunicirati, slušati i govoriti, smisleno čitati i pisati;

- znati odlučivati, brzo i pravilno, odabrati pravu mogućnost između više njih, preuzimati osobnu odgovornost;
- svladati međuljudske odnose, sudjelovati u timu, voditi i podređivati se, biti osposobljen za dijalog.

EFF standardi uključuju četiri osnovne kategorije vještina koje odrasli trebaju koristiti kako bi izvršavali ključne aktivnosti najvažnije za njihovu osnovnu ulogu: komunikacijske vještine, vještine donošenja odluka, međuljudske vještine, vještine cjeloživotnog učenja

Slika 7. Kompetencije za 21. stoljeće, "krug kompetencija EFF" (EFF = Equipped For the Future)

Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje - Europski referentni okvir (2004)

- ❖ Ključne kompetencije predstavljaju prijenosni, višefunkcionalni skup znanja, vještina i stavova potrebnih svakoj osobi za njezino osobno ispunjenje i razvoj, društvenu uključenost i zapošljavanje.
- ❖ Ključne kompetencije treba razviti do kraja obveznog školovanja, a one služe kao osnova za daljnje učenje u okviru cjeloživotnog učenja (EC: Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje: Europski referentni okvir, 2004).

Osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje (Europski referentni okvir, 2004)

su:

1. komunikacija na materinjem jeziku
2. komunikacija na stranim jezicima
3. matematička pismenost i osnovne kompetencije u znanosti i tehnologiji
4. digitalna kompetencija
5. učiti kako učiti
6. socijalne i građanske kompetencije
7. samoinicijativnost i poduzetništvo
8. kulturna svijest i izražavanje

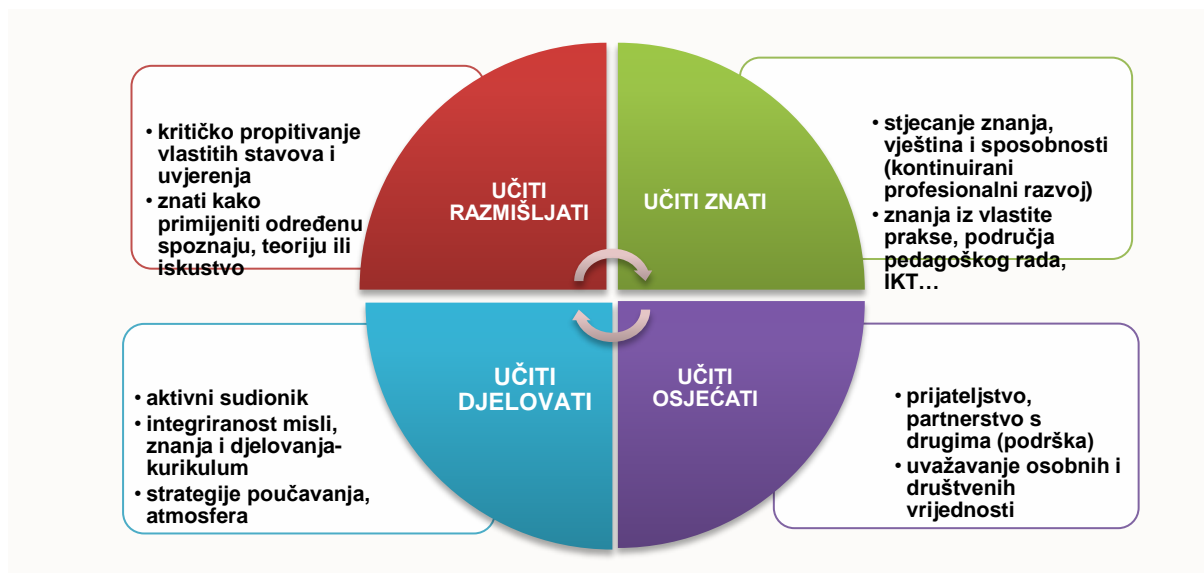
Kompetencije i profesionalizam učitelja/odgajatelja

Kompetencije učitelja kompleksna su kombinacija znanja, vještina, razumijevanja, vrijednosti i stavova, usmjerena na kvalitetno djelovanje kroz cijeli kurikulum (Čepić, Kalin i Šteh, 2017, str.21-44).

Četiri temeljna aspekta koja doprinose njihovoj profesionalnosti:

1. Učiti razmišljati (*Learning to think as teachers*)
2. Učiti znati (*Learning to know as teachers*)
3. Učiti osjećati (*Learning to feel as teachers*)
4. Učiti djelovati (*Learning to act as teachers*)

Slika 8. Četiri temeljna aspekta koja doprinose boljem razumijevanju profesionalnih kompetencija učitelja

Izvor: modificirano prema Gonzales i Wagenaar, 2005, prema Supporting teacher competence development for better learning outcomes, 2013: 12

- ❖ Učitelji 21. stoljeća su odgovorni za širenje granica profesionalnog znanja kroz refleksivnu praksu i sustavno angažiranje u kontinuiranom profesionalnom razvoju.
- ❖ Potrebno je osigurati kvalitetno inicijalno obrazovanje, kao i koherentne procese kontinuiranog profesionalnog razvoja kako bi išli ukorak s društvom znanja.
- ❖ Učitelji su kreatori odgojno - obrazovnih procesa i zasigurno imaju važnu ulogu u kontekstu cjeloživotnog obrazovanja.
- ❖ Profesionalni razvoj učitelja ne može se ignorirati i podcjenjivati kao niti temeljiti na simplificiranim, racionalističkim ili birokratskim modelima koji negiraju kompleksan karakter organizacija i praksi te dio autonomije edukatora.
- ❖ Za profesionalni razvoj učitelja u kontekstu organizacija koje uče od iznimne je važnosti, kritička refleksija; suradnja i komunikacija – žila kucavica organizacijskog učenja – koja omogućava spirale povratnih informacija u cijelom sustavu.
- ❖ Potrebno je prihvatiti politiku i praksu cjeloživotnog učenja i kontinuiranoga profesionalnog razvoja osoba koje se bave odgojem i obrazovanjem želimo li doprinijeti razvoju novih organizacijskih struktura, metoda učenja i poučavanja, te partnerstva i suradnje.
- ❖ Tako bi to postalo dijelom strategije odgojno-obrazovnih ustanova za organizacijske promjene i održivu budućnost.

Ključni pojmovi

Kompetencija (*competence*) - mogućnost primjene znanja i vještina te djelotvorna korištenja iskustava i kvalifikacija u uobičajenim ili novim situacijama

Ključne kompetencije (*key competences*) - predstavljaju prijenosni, višefunkcionalni skup znanja, vještina i stavova potrebnih svakoj osobi za njezino osobno ispunjenje i razvoj, društvenu uključenost i zapošljavanje

Profesionalni razvoj učitelja (*teacher professional development*) - cjeloživotni proces učenja i razvoja na osobnom, društvenom i užem stručnom području, pri čemu je važno kako učitelj sagledava svoju osposobljenost te kako procjenjuje mogućnosti za svoje profesionalno djelovanje u smjeru kritičkoga, neovisnog te odgovornog odlučivanja i djelovanja

Pitanja za razmišljanje i raspravu

1. Što vi podrazumijevate pod pojmom kompetencija? U kakvom je odnosu s pojmom ključne kompetencije?
2. Koja od navedenih ključnih kompetencije vam se čini najvažnijom i razmislite zašto upravo ta kompetencija?
3. Kako se ključne kompetencije reflektiraju u odgoju i obrazovanju?
4. Koji su glavni ciljevi Europskog referentnog okvira?
5. Koja od kompetencija u Europskom referentnom okviru nije obuhvaćena, a prema vašim iskustvima se pokazala jednako važnom ili čak važnija od drugih navedenih? Razmislite kako biste je ostvarili u svojem profesionalnom djelovanju.
6. Kakav je odnos između ključnih i profesionalnih kompetencija?

Popis literature za daljnje čitanje

Čepić, R. i Kalin, J. (Ur.) (2017). *Profesionalni razvoj učitelja: status, ličnost i transverzalne kompetencije*. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Čepić, R., Kalin, J. i Šteh, B. (2017). Profesionalni razvoj učitelja: kontekst, perspektive i izazovi. U R. Čepić i J. Kalin (Ur.), *Profesionalni razvoj učitelja: kontekst, perspektive i izazovi* (str.21-44). Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Čepić, R. (2012, elektronsko izdanje). Cjeloživotno učenje i etičke dimenzije profesionalne prakse: izazovi i dileme. U K. Posavec i M. Sablić (ur.), *Pedagogija i kultura* (str. 56-63). Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo. (tiskana verzija, 2013)

Krajnc, A. i Kelava, P. (2013). Formalno i neformalno znanje i kompetencije u informacijskom društvu. U M. Matijević i T. Žiljak (Ur.), *Ključne kompetencije u obrazovanju odraslih - Zbornik radova 6. međunarodne konferencije o obrazovanju odraslih* (str. 101-116). Vodice: Hrvatsko andragoško društvo.

Stein, S. (2001). *Equipped for the Future Content Standards: What Adults Need to Know and Be Able to Do in the 21st Century*. National Institute for Literacy (NIFL).

Vizek Vidović, V. (2011). Profesionalni razvoj učitelja. U V. Vizek Vidović (Ur.), *Učitelji i njihovi mentori – uloga mentora u profesionalnom razvoju učitelja* (str. 39–96). Zagreb: Institut za društvena istraživanja.

Vizek Vidović, V. (Ur.). (2005). *Cjeloživotno obrazovanje učitelja i nastavnika: višestruke perspektive*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.

XXX PREPORUKA EUROPSKOG PARLAMENTA I SAVJETA od 18. prosinca 2006. o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje (2006/962/EC)1

Internet izvori

European Commission (2012). Supporting the teaching professions for better learning outcomes. Commission Staff Working Document-Accompanying the Document: Communication from the Commission-Rethinking Education: Investing in Skills for Better Socio-Economic Outcomes (SWD (2012) 374 final). Dostupno na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2012:0374:FIN:EN:PDF> Pristupljeno 20. srpnja 2014.

School Education Gateway Europe's online platform for school education
<https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/index.htm>

Impresum

doc. dr. sc. Renata Čepić, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci

Nastavni materijal za kolegij Pedagogija cjeloživotnog obrazovanja

Studij: Preddiplomski studij rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Semestar: 5. semestar

Recenzentica: prof. dr. sc. Jana Kalin, Sveučilište u Ljubljani, Filozofski fakultet u Ljubljani